

Výhonky

Publikáciu z roku 1978
po štyridsiatich rokoch znovu vydala

Nezisková verejnoprospešná spoločnosť
s ručením obmedzeným pre služby
a zužitkovanie nehnuteľností
SlovakUm, obchodná spoločnosť
Celoštátnej slovenskej samosprávy v Maďarsku.

Za vydanie zodpovedá
konateľ spoločnosti SlovakUm
Imrich Fuhl

Dotlač antológie podporili:

Verejnoprospešná nadácia
Zväzu Slovákov v Maďarsku

Celoštátna slovenská samospráva v Maďarsku

Slovenská samospráva XII. obvodu Budapešti

Tlač: Croatica Kft.

2018

JURAJ MARIK, GREGOR PAPUČEK,
ALEXANDER KORMOS, MICHAL HRIVNÁK,
PAVEL KONDAČ

Výhonky

(básne a poviedky)

Vydavateľstvo učebníc, Budapešť, 1978

Publikácia Demokratického zväzu Slovákov
v Maďarsku

Zborník bol vydaný v spolupráci
so Slovenským pedagogickým nakladateľstvom
v Bratislave

Úvod:
László Sziklay

Redaktor:
Michal Hrivnák

Ilustroval a obálku navrhol:
Endre Lukoviczky

© Marik, Papuček, Kormos, Hrivnák, Kondač, 1978

ISBN 963 17 3191 X

Úvod

Trocha dojatý, trocha so sviatočným pocitom kladiem na stôl čitateľa túto antológiu. V podstate je to prvý vážnejší prejav našich básnikov a novelistov pred verejnosťou slovenskej národnosti na území Maďarska. Keď si uvedomíme, ako sa to začalo, naše sviatočné pocity sú naozaj opodstatnené.

R. 1946, keď som prevzal nie ľahkú úlohu organizovať sieť školstva s vyučovacím jazykom slovenským, situácia bola horšia ako ťažká. Značná časť obyvateľstva slovenskej národnosti z Békésskej župy, z Pilíšskych hôr, z Novohradu a zo Zemplína sa vysťahovala do Československa. Ostatní naši Slováci boli prevažne roľníci. Následkom známych smutných historických okolností sme nijakých intelektuálov nemali. Našou úlohou bolo pomocou školstva prispieť k výchove intelektuálov, súcich na vedenie nášho slovenského obyvateľstva, ktoré žilo a žije v diaspórach na území južného, severného a severovýchodného Maďarska.

Nebýva zvykom v úvode literárnej antológie hovoriť o školstve, o organizácii všeobecno-vzdelávacích a stredných škôl s vyučovacím jazykom slovenským, o Katedre slovenského jazyka a literatúry na Vysokej škole pedagogickej, kde vyrástla terajšia, čoraz silnejšia vrstva slovenskej inteligencie. V tejto knižke sú básne a novely, a ich značná časť je na úrovni dobrej beletrie. Bez školskej práce našich obetavých učiteľov a profesorov

by bol ich vznik nepredstaviteľný. Keď teda tu predstavujeme našich mladých autorov, nemôžeme sa nezmieniť o veľmi ťažkej práci tých menej známych, alebo aj celkom neznámych pedagógov, ktorí vykonali prvé kroky pri výchove intelektuálov s materinským jazykom slovenským.

Nechceme zmenšovať význam našich všeobecnovzdelávacích ani dvoch našich stredných škôl (gymnázia v Békésskej Čabe a učiteľského ústavu, neskôr gymnázia v Budapešti). Majú svoj veľký podiel na tom, že sme prišli až na práh kultúrneho, ba literárneho života Slovákov v Maďarsku. Musíme však zdôrazniť, že na začiatku tohto procesu od r. 1949 obrovskú časť práce vzala na seba spomínaná katedra. Jej poslaním bolo vychovávať pedagógov pre školy s vyučovacím jazykom slovenským. Ale z koho? Veď bola založená súčasne s dvoma strednými školami! Mali sme tzv. „prípravkárov“, organizovali sme kurz prípravy na tzv. „odbornú maturitnú skúšku“ — a na vysokú školu prišli dievčatá a chlapi priamo z robotníckych alebo z roľníckych povolání. Nepopierame: bola to ťažká robota. Ťažká robota aj pre študentov, z ktorých nie jeden musel vtedy začať so slovenskou abecedou, veď predtým tých niekoľko ľudových škôl s vyučovacím jazykom slovenským mala v rukách cirkev. Bola to ťažká robota aj pre profesorov, ktorí behom štyroch-piatich rokov mali napraviť storočné priehrešky národnostnej politiky obdobia nacionalizmu. Nechceme sa na tomto mieste chváliť dobrými výsledkami tejto ťažkej práce. Možno ju azda ilustrovať anekdotickým prípadom o ťažkostiach prvých generácií našich študentov. Jeden z najlepších mal hodinu na cvičnej škole vtedajšieho učiteľského ústavu s vyučovacím jazykom

slovenským v Budapešti. Po hodine si utieral čelo a si vzdychol: „Veď je to ťažšie ako orať!“ Odvtedy prešlo viac ako dvadsať rokov. A prvé generácie, ktoré úspešne skončili vysokú školu, majú dnes celý rad členov, ktorí teraz pracujú v diplomatickej službe (na Ministerstve zahraničných vecí alebo na rozličných zahraničných zastupiteľstvách našej vlasti), v spoločenských, odborových organizáciách, v rôznych inštitúciách (napríklad v *Demokratickom zväze Slovákov v Maďarsku*, v redakcii *Ľudových novín*) a v iných zodpovedných zamestnaniach. Bolo by zaujímavé analyzovať vývin a terajší stav slovenského školstva v Maďarsku; našou úlohou je však aspoň stručne pripomenúť obrovskú cestu, ktorú má naša slovenská národnosť za sebou — pomocou niekoľkých obetavých pedagogických a kultúrnych pracovníkov — na ceste k vytvoreniu samostatnej inteligencie a koniec koncov aj istého literárneho života.

Bolo by — pravda — veľmi neskrómne hovoriť v našej situácii o „samostatnom“ slovenskom literárnom vývine na území Maďarska. Ešte nemáme dosť nadaných básnikov a prozaikov, ktorí by sa boli dostali na úroveň svojich najlepších maďarských vrstovníkov alebo svojich najlepších vrstovníkov na Slovensku. Ako všetko, aj toto je relatívne. Bolo by veľmi nesprávne, keby sme mali z tohoto hľadiska pocit menejcennosti. Veď od ťažkých začiatkov, ktoré sme v tomto úvode stručne znázornili, sme už urobili značné kroky napred (samochvála, vskutku, by taktiež nebola na mieste). Takým krokom bola r. 1955 tenká knižka — prvá samostatná „beletristická“ publikácia tunajších Slovákov: *Hrušky mamovky Špiakovej* vydaná *Demokratickým zväzom Slovákov*

v *Maďarsku*, ktorý poskytol značnú pomoc všetkým našim mladým. Bola tam vydarená baladická báseň *Pavla Számuela*, nadaného mladého básnika päťdesiatych rokov, ktorý sa — žiaľ — odvtedy odmlčal. Toto jeho mlčanie — okrem jeho choroby — malo celý rad iných príčin. Medzi inými aj ten nepopierateľný fakt, že jeho jazyk bol pre vtedajších kompetentných čitateľov bratislavského literárneho života príliš „archaický“. Stojíme tu pred problémom, o ktorom sa musí aj na tomto mieste písať.

Mladí, ktorí robili prvé kroky smerom k intelektuálnemu životu, ba k literatúre — mali za východisko svoje nárečie. Nie je náhoda, že štúdiá *Pavla Bacsu* uverejnená v spomenutej zbierke sa zaoberá analýzou istých javov slovenského nárečia Sámsonházy, jeho rodnej obce. Na území Maďarska nájdeme v podstate všetky tri hlavné nárečia slovenskej jazykovej oblasti: stredoslovenské v Békéšskej, v Peštianskej a v Novohradskej župe, západoslovenské hlavne v Pilišských horách v okolí Budapešti a východoslovenské najmä v Zemplíne, tesne pri československo-maďarských hraniciach. Vrátim sa však na chvíľu k našim pedagogickým problémom: učitelia a profesori slovenského jazyka a literatúry mali za úlohu vytvoriť moderný konverzačný, spisovný jazyk svojich slovenských žiakov a študentov z nárečia, ktoré títo žiaci a študenti priniesli so sebou z rodičovského domu. Prečo mal a snáď do istej miery aj teraz má tento jazyk pre súčasného spisovateľa a kritika v Bratislave „archaický“ ráz? Nechceme na túto otázku odpovedať dvestoročnými dejinami Slovákov v Maďarsku; chceme len upozorniť na fakt, že ich prevelká väčšina sa sem presťahovala v 18. storočí

a cez dlhé, dlhé roky, desať- ba stáročia, až do oslobodenia žila viacmenej izolovaná od ostatných Slovákov. Jazyk, čiže nárečia Slovákov v Maďarsku prešli potom samostatným vývinom, čo však môže mať aj isté výhody, istý špeciálny, svojský ráz, ktorý môže podfarbiť nielen štýl, ale aj celú náladové ovzdušie žurnalistických aj literárnych diel tunajších mladých novinárov a spisovateľov. Aby nedošlo k omylu, nechceme, aby bol medzi slovenčinou našich začiatočníkov a medzi kodifikovanou spisovnou slovenčinou nejaký rozdiel. Spisovná slovenčina je jednotná, sme už dávno po známych bojoch minulého storočia. Na druhej strane bolo by celkom nesprávne vykoreniť isté zvláštnosti tunajšej slovenčiny zo štýlu našich literárnych pracovníkov. Najmä keď ide o znázornenie špecifickosti tunajšieho dedinského alebo malomestského života.

Naši spisovatelia urobili od r. 1955 aj z tohoto hľadiska výrazné kroky vpred. Mohli sme to zistiť aj na literárnych súťažiach pri príležitosti slávnostných štátnych alebo národnostných výročí: oslobodenia, alebo založenia *Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku*, atď. Čím ďalej, tým viac sa zdokonaľuje slovenčina našich autorov ku krásnej literárnej slovenčine. Má to celý rad príčin. Spomeňme predovšetkým výmenu kultúrnych i literárnych pracovníkov medzi Maďarskom a Československom. Nejednen z našich novinárov, zamestnancov nášho Zväzu, učiteľov a profesorov mal príležitosť zúčastniť sa rozličných kurzov slovenčiny (napríklad letného kurzu pre slovakistov, ktorý usporadúva *Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave*). Ďalej naši mladí dnes už majú nevyčerpatelné možnosti čítať nielen kla-

sikov slovenskej literatúry, ale aj dnešné slovenské časopisy, diela najmodernejších slovenských spisovateľov a vedeckých pracovníkov. Z tohto hľadiska v slobodnom svete socializmu na obidvoch stranách už nie sú nijaké hranice: „archaizmus“ slovenských literátov v Maďarsku sa pomaly stratí bez toho, aby naša slovenčina celkom stratila svoj špeciálny ráz.

O výsledkoch spomenutých súťaží sa tu nechceme podrobne zmieňovať. Tolko sa však patrí uviesť: mali dobré výsledky. Povzbudili našich talentovanejších, aby chodili s otvorenými očami, očami novinárov a očami umelcov v tomto novom, socialistickom svete a vedeli spievať a rozprávať tak, aby svojim čitateľom poskytli kultúrny, umelecký zážitok. Znova opakujeme: nechceme byť neskromní. Máme ešte čo robiť, stojí pred nami ťažká cesta zdokonaľovania. Ale máme aj výsledky. Dvaja z našich autorov mali príležitosť predstaviť sa slovenskej verejnosti aj na území Československa. Básnik *Alexander Kormos* publikoval v časopisoch *Romboid* a *Matičné čítanie*, jednu z noviel *Michala Hrivnáka* (Hodvábna sieť) vysielal *Československý rozhlas v Bratislave*. Znamená to isté uznanie zo strany našich slovenských kolegov, ktoré nás povzbudí v našej práci.

Materiál antológie, ktorú v tejto knižke predkladáme našej verejnosti, ešte nie je vrcholom výkonnosti našich literátov. Je však medzníkom. Medzníkom na ceste k vytvoreniu samostatného slovenského kultúrneho a literárneho života na území Maďarska. Táto „samostatnosť“ znamená súčasne aj funkciu mosta. Chceme byť mostom medzi slovenskou a maďarskou literatúrou práve tak, ako medzi literatúrami národností v sused-

ných štátoch. Je to naša špeciálna funkcia, preto sme k našej tvorbe čoraz náročnejší. Sme si vedomí i toho, že sa ešte musíme zdokonaľovať zvlášť v smere obohatenia svojej tematiky. Napríklad život sa vyvíja rýchlym tempom: toto obrovské tempo musíme sledovať a zobrazovať ho čoraz modernejšími umeleckými prostriedkami. Občania slovenskej národnosti v našich mestečkách a dedinách už nie sú ľudia minulých čias. Naši starí otcovia a otcovia bojovali ešte za slobodu. Dnes vo svete socialistického hospodárenia, socialistickej výroby a kultúry sa zmenila aj psychologická stránka zobrazovania človeka, stala sa komplikovanejšou, pestrejšou, mnohoznačnejšou.

Toto všetko do istej miery patrí aj do nášho programu. Nechceme byť „modernisti“ v zlom zmysle slova, ale chceme byť moderní tak, ako to od nás žiada dnešný život.

Poslednou úlohou tohoto skromného úvodu je predstaviť troch básnikov a dvoch novelistov tejto antológie. Keď analyzujeme básne tu uverejnené, mohli by sme povedať, že vo väčšine nadväzujú na tradičné tóny a formy slovenskej poézie. Pokusy o modernejšie, voľnejšie a smelšie výrazy vidíme iba zriedka. Nechceme, aby naši básnici boli za každú cenu „moderní“. Je treba, aby sa zriekli istých schém, istého konformizmu. Z tohto hľadiska sme svedkami dosť šikovného pokusu už aj v tejto antológii: občas u *Juraja Marika*, ktorý svojším spôsobom vyjadruje svoje vnútro, i u *Alexandra Kormosa*, ktorý je zo všetkých troch najvšestrannejší. Vyjadruje svoj najkomplikovanejší citový svet tradičnými formami práve tak, ako i najjednoduchšie citové aféry smelým, mo-

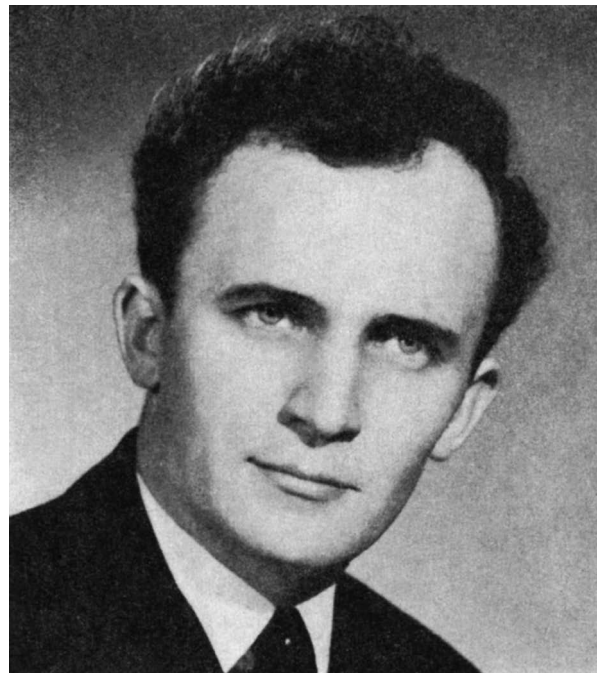
derným spôsobom. Máme dojem, že *Kormos* je na úrovni vydať keď i nie veľmi rozsiahly, ale už samostatný zväzok básní.

Prozaické diela znamenajú omnoho väčšie pokušenie pre spisovateľa využívať isté schémy a štýlové zvraty žurnalizmu. Je všeobecne známe aj z literárnej histórie, že próza sa vyvíja omnoho ťažšie, má omnoho klukatejšie cesty, ako poézia. Mladý spisovateľ — najmä ak má pokrokové zámery a chce podať svedectvo o spoločenstve smerujúcom k budovaniu socializmu — často ostane pri obvyklých výrazoch ideologických žurnalistických i vtedy, keď má ctižiadosť byť prozaiikom, kronikárom sveta, ktorý ho obklopuje. Musíme povedať, že dvaja autori próz v tomto zväzku, *Michal Hrivnák* a *Pavol Kondač* sú na dobrej ceste: majú zmysel pre umelecké zobrazovanie živých, ba pálčivých otázok nášho sveta. Hrivnák sem-tam už satiricky alegorizuje ľudské slabosti a charaktery, napríklad v novele kde rozpráva o psoch, aby charakterizoval ľudí, je už na stupni opravdivého umenia. Kedy bude z týchto drobných próz prvý román slovenskej národnosti Maďarska, to je ešte otvorenou otázkou.

Máme k našim čitateľom iba jednu prosbu. Prosíme o porozumenie. O porozumenie našich budovateľských snáh smerujúcich k vytvoreniu dobrej slovenskej literatúry i slovenského literárneho života na území Maďarska. Prosíme, aby čítali diela našich autorov s týmto porozumením.

László Sziklay

Juraj Marik

Narodil sa r. 1933 v *Békésskej Čabe*. Pochádza z chudobnej roľníckej rodiny. Po maturite sa prihlásil na Vysokú školu pedagogickú Apáczai Csere Jánosa v *Budapešti*, kde r. 1955 získal učiteľský diplom. Cez viac rokov vyučoval slovenčinu a za-

stával rôzne funkcie. Dlhé roky bol župným inšpektorom slovenského jazyka a literatúry v *Békešskej župe*. Publikovať začal r. 1976. Svoje básne a poviedky uverejňuje v *Ludových novinách* a v *Našom kalendári*.

Tam vlasť moja

KDE
pyšný pohľad
rovinu miluje
agátovým medom
učarujú lásky noci májovej
mesiac pozná
najmilejšie tajomstvá
mojich nezábudiek
kam matka
buď jej pamiatka
sa nenavrátiť nenechá
a podvečer aj vietor
zatíchnuť chodí
verné
lastovičky
muškáty
veľa žiaľu zabúdať pomôžu
na zemi
v ktorej odpočívať chcem
veď na mohylách predkov
hanebná burina
nerastie
na pôde
robotných
ktorú bolí
šľapaj krvavej čižmy
sa už stráca
silueta kohútich pier
drevených pluhov

po ceste
ľudského pokroku
TAM
je živelná práca
domov
pokoj
láska vlast moja

Láska moja

Čo je bolesť
čo jarmo srdca,
čo kliatba,
čo lavína, láva,
čo peklo,
čo vášň ničivá,
čo dýka,
čo jed v mäse živom,
čo hrom,
čo úžas, katastrofa,
čo hrôza,
vari ty, láska moja?

Čo je radosť,
čo let nad vlastou,
čo zmysel,
čo podstata života,
čo túžba,
čo spev v doline tichej,
čo ozvena,
čo nádej nekonečná,
čo potecha,
čo rozkoš, opojenie,
čo pokoj,
vari ty, láska moja?

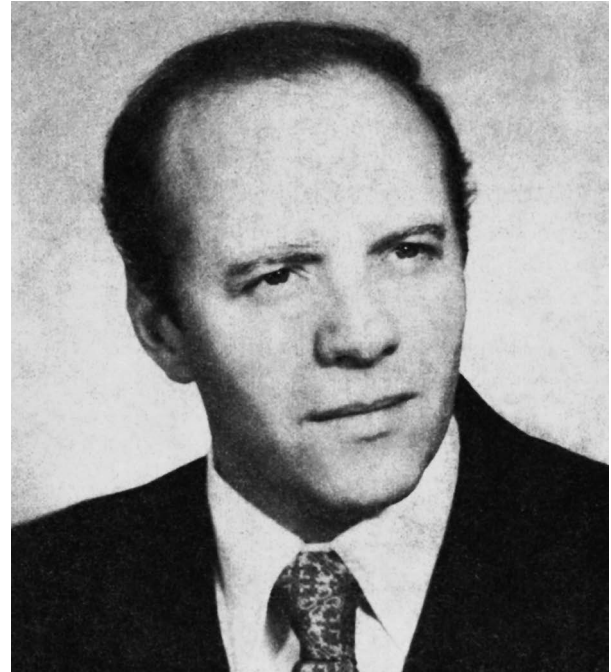
Ku Dňu matiek

KYTICOU
miliard hviezd
zviazanou
stužkou
drahej reči našej
v prostriedku
s vrúcnyim vďačným
SRDCOM
Ty
najvzácnejší elixír
čarokrásna ruža
včielka
jabloň
búrkami kmášaná
potôčik šumný
zlatušský úsvit
kolíska
opatrujúca ma vlastnou krvou
POZDRAVUJEM
Ťa

Meditácia

V hluchej noci
živý blesk
čakám,
vzduch na Bludici tmavej
hľadám,
nechcem byť zvon
v priestore vzduchoprázdnom.
Byť nemým,
než nepočutým,
slepým,
než nebadateľným,
mŕtvym,
než pochovaným zaživa
je hodnejšie?!
Nie!
Nevypadni
srdce zvona,
rozpál sa
Bludica studená,
udri hrom,
ukáž sa na mlkveji noci a
roztrhaj
bubienky hluchých telies!

Narodil sa r. 1938 na *Mlynkoch* (Pilisszentkereszt). Tu začal chodiť do všeobecnej školy a od štvrtej triedy pokračoval vo svojich štúdiách na slovenskej škole v *Budapešti*. Maturoval v slovenskom gymnáziu v *Békéskéj Čabe*. Básne začal písať už ako malý žiak. V r. 1958 ľúbostnými

básňami vyhral druhú cenu literárneho súbehu *Ludových novín*. Teraz je vojak z povolania v hodnosti majora. Básne od r. 1975 sústavne uverejňuje v *Ludových novinách* a v *Našom kalendári*.

Ku smrti Gizelky

I

Aký len smutný vie byť jeden lístok
zožklý, aké v jeseň padajú,
značiac už žítia tichý, pomalý stok,
keď v lono zeme čiernej sadajú!

Len chvíľku malú krásou vábili ste;
sotva žil aj ten žltý jeden list.
Ja poklad som si stratil v tomto liste,
čo nikdy viac už nevie nazad prísť!

Naň osud čierne písmená napísal,
do nich sa vryl a nimi sa kolísal,
až nakoniec ich oba pochoval.

Len smútok za ním, tichý smútok ostal
a v srdci mojom žiaľu nemý rozpal. . .
Tým listom jeden život dokonal.

II

Už bola jar a rozvili sa púčky,
v tráve sa slabé kvietky beľeli,
ja podal som do tvojej bledej rúčky
zo stroma sňatý prúťik zelený.

Smiala sa zem a nebe v zlate viazlo
a lúče z neho na nás padali,
až od radosti ovzdušie sa triaslo,
keď sme fialku modrú hľadali.

Vtedy si žila; a tak nám bolo dobre!
Nik viac tú krásu už späť nevyžobre,
ni mečom ostrým nik ju nevyrve.

Nad zánikom srdce živé zažiali,
meč rozohnený len životy páli,
kde osud tne, sú slabé obidve.

III

Ach, tá tvár krásna, tá tvár spanilá,
tá víla horská, tá rúčka labutia!
Nevinná si, hoc' si ma zranila:
musím byť svedkom tvojho pomnutia!

Kdeže sa podel úsmev z tvojej tvári?
Kde sú tie túžby, čo ťa nosili?
Ach, túžby vábne, zmenené na máry!
V ruži ste boli, už ju skosili.

Pažravá smrť na nás cerí zubiská,
šialene spopod már v radosti víska,
že tak ju do pazúrov dostala!

Snáď čosi tajne do ucha mi šepce,
že žiješ ešte; veriť sa mi nechce,
že žitiu neverná si ostala.

Dumka o živote

Človek prosto na svet nepríde;
človek sa v ťažkých mukách zjaví
medzi nami.

Plačom svoj život začína...

.....

.....

... a dokonáva trápením,
bolestami!

Čo ho tak vábi predsa žiť,
životy dávať,
akoby o tom nič neznal?!
Ten čarokrásny,
ten tvorivý,
do utrpení zatvorený
I N T E R V A L.

Viem

Viem, že máš rada pekný jarný deň,
mladistvý púčik, žltý kalich kvietka,
i keď ho už niet, po ňom túžiš, viem
a zdá sa ti, že prichádza tak zriedka.

Snáď ti je smutný zimy tichý spánok,
hrubým sa ti zdá hlučný život liet,
keď páli slnko, čakáš jemný vánok
a sklamanou sa cítiš, keď ho niet.

Na lúku bežíš z kvetia venček viť
a nahneváš sa, keď v ňom pichliač vzíde;
zabúdaš, že to všetko musí byť,
že bez zimy — ani jar nepríde.

V januári

Hora hučí,
pustá hora hučí,
div že ju ten víchor
neumučí!

Mesiac hladí,
chladný mesiac hladí,
krehké svetlo leje
na záhrady.

Kdesi zvoní,
kdesi pekne zvoní
cengajúci cencúľ
na jablони.

Zima krutá,
nočná zima krutá,
moja obec rodná
zamrznutá!

V tvojej tvári,
v tvojej bledej tvári
májový sen vidím
v januári.

Jarná idyla

Radostne zahučali
hory a sľubovali
jaro aj s lúčkou spevavou.

Voz času zvyšky zimy
odniesol a za nimi
vodička tiekla koľajou.

Slniečko zapiekalo,
trávičku zobúdžalo,
nôtili vtáčky veselé.

Spevy, čo čvirikali,
lesom sa ozývali
šibalským vánkom nesené.

V záhradke na jablони,
vetvičiek húf sa klonil,
kolísal púčky schované.

Pod plotom nedočkavo
snežienku pobozkalo
slniečko zamilované.

Pavúk

Pradie pavúk pavučinu,
najprv túto, potom inú.

Pavúk,
 pavúk,
 pavúk náš,
tenulinké nôžky máš!

Pradie nitku pavúk-zlodej
a spúšťa sa dolu po nej.

Pavúk,
 pavúk,
 pavúk náš,
veľmi veľké bruško máš!

Loví mušky napuchnuté,
dobré mu je v našom kúte.

Pavúk,
 pavúk,
 pavúk-tkáč,
praď nám šťastia nadostač!

Pilíška jeseň

Duje vetrík,
tichúčko duje,
uberá sebou
chladný čas;
len chvíľka malá
preletí,
len mih
do šerej pamäti
a nad hlavou nám
žlté lístie
poletuje.
Tu ešte stojí
zelený ker,
tam kvietok žltý
z trávy kuká,
ale hľa, tam
v tom lese už
len datel ťuká.
Trep do stroma,
hora hučí,
a kdesi v diaľke
na poplach,
v príšerných, hustých
dubinách
akoby hlásnik
v pozdný večer
jelen ručí.
Pred jasom slnka
v skoré ráno

pilíšske grúne
povlak kryje
ako plieseň.
Všade len spustnuté
chrastie,
po lúkach bledý naháč
rastie, . . .
a do Pilíšskych hôr
sa ticho
vkráda jeseň.

Pilíšske etudy

Na dvore podpilíšskej chaty
bledá zakliata panna stojí;
má odeté brezové šaty
a ozvať, ach
ozvať sa bojí.

*

Šialená krása
prilieva pôvab kraju;
pri Dvoch Potôčkoch
studienky vyvierajú.

*

Vozárske kolesá
po ceste do lesa
vášnivo dole sa
ženú;
štvorakým vŕzganím
skladajú kontrarým
volajú diablovu
ženu.

*

Noc drieme pod
kamenným Lohom,
kraj sa zmenil
v zákutí krta.
Pod vápencovým
kameňolomom
horúca piecka
haluzie hltá;
pred ňou sa zvráta,
rudo sa mihá
do tmy vyrytá
kontúra z medi;
vápenár šuruje
kloní sa, dvíha
a na piecke mu
mesiačik sedí.

*

V rannom brieždení
KTOSI
za šedej sviežej
ROSY
mohutným rytmom
BOSÝ
šuštíacu trávu
KOSÍ.

*

Chodí v lese hribár;
kade ide práve
dubák sedí v tráve.

*

Hrdzavé hory,
hrdzavý Pilíš
v októbri vinobrania;
hrdzaví Pilíšania.

Náhrobok

Nemal sem šťastá,
nepoznal lásky,
život mi oral
po tvári vrásky;
keď sem scel oddych,
smrť bola pri nem!
Nehajte, nech si
už odpočinem!

Cudzí ste mi

Cudzí ste mi, i ja vám cudzí tvor som;
nevieme, kde je pravda, kde sú klamy.
Žijeme medzi začiatkom a koncom
diabolsky medzi sebou zatúlaní.

Vošli ste sem, neviete, kde je východ,
v hlavách zmätok, na dušiach hriechy máte,
ruky modré od márne svätených vôd,
PRAVDA uniká za svietniky zlaté.

Nevyrušuje vašu pochybnú česť
klukatou cestou obchádzaná práca,
dve tváre zvykli vaše námahy viesť
jedna úradná a druhá domáca.

Jánus má huf potomkov medzi nami,
vnášajú do nás samý meravý hnus;
bohom dvoch tvári na nás nahuckaní
prehlodávajú nám SOCIALIZMUS.

Túto báseň autor schválne napísal nárečím svojej rodnej obce, aby dokázal, že pilišski Slováci majú ešte bohatú slovnú zásobu.

Nostalgická

zelené grúne
hory zelené
spevavej strune
praskli korene

staré chodníčky
burina kryje
mrú pomaličky
tie melódie

kochali sa v nich
blažene hrdo
Kohútov vrch aj
Brány aj Brdo

aj temno-šeré
Zbojnícke skaly
vo večnom šere
im načúvali

hory tie stoja
sťa mrakodrapy
lež myseľ moja
trápi ma trápi

skryte ma horské
ozrutné skaly
na moje Mlynky
hanba sa valí

zelené grúne
hory zelené
spevavej strune
praskli korene

Kde mám tú pieseň?

Kde mám tú pieseň,
čo tak pekne znela?
Uniesla mi ju
riava osamelá.

Hučiaca riava
mojich mladých rokov;
márne ju hľadám
túžbou prehlbokou!

Riečisko vyschlo,
mladosť uletela . . .
Kde mám tú pieseň,
čo tak pekne znela?

Vzývam ťa, mladost!

Vzývam ťa mladost moja,
v očiach mám obraz sladký,
v súžení nepokoja
načúvam piesňam matky.

Len ty ma nepodveď,
nalievaj vieru do mňa!
Počujem spevy znieť
do čiernej noci — zo dňa.

Porad mi, čo robiť?
V hlave mi smútočný pochod hrajú.
Ako mám ďalej žiť,
keď slová — UMIERAJÚ?!

Trochu podfatý

Som
strom
osamelý
trochu nemý
z šumného hája presadený
tieň môj chodí
po tvrdej zemi
hovoriť by som
hlas môj je cudzí
Vám
nežijem už
len živorím
v núdzi,
šum lesný nepoznám
Som silný strom
korene moje
vyťať sa nedajú
vyžijem aj sám
a spestria moje chvoje
tvár
okolitému kraju.
Môj kmeň je prastarý
vyrástol v slávnej záhrade
stáročia praskali
partie sú už zohrané.
Verím v pravdu
tá viera mi všetko nahradí
aj tvrdú pôdu
aj že som ostal

samotný
mimo záhrady.
Som
drsný strom
vyrastám
zo svojej vlastnej podstaty
mám vlastný kmeň
vlastnú zeleň
aj vlastný tieň
kvety aj plody
i keď som —
trochu podfatý.

Naša reč

Naša reč je pekná ako príroda sama,
rozvoniava v nej tisíc pestrých kvetov
a zurčí, žblnká na perách rozspievaná,
do srdce sa vlieva melódiou svätou.

Naša reč je stará ako plešatý Pilíš
a predsa svieža ako jarná tráva!
Pohrdame ňou, pohrdame až príliš,
len duša nám s ňou v podvedomí spáva.

Sme hriešnici na lodi stroskotanej
a naša reč je zlatý náklad na nej?!

Stámilióny jej rozumia na svete!
A vy, krajanovia, zabúdať ju chcete?!

Zázrak

Nadarmo vravia, že
zázraky nebývajú!
Pilíšske jablone
podivné plody majú.

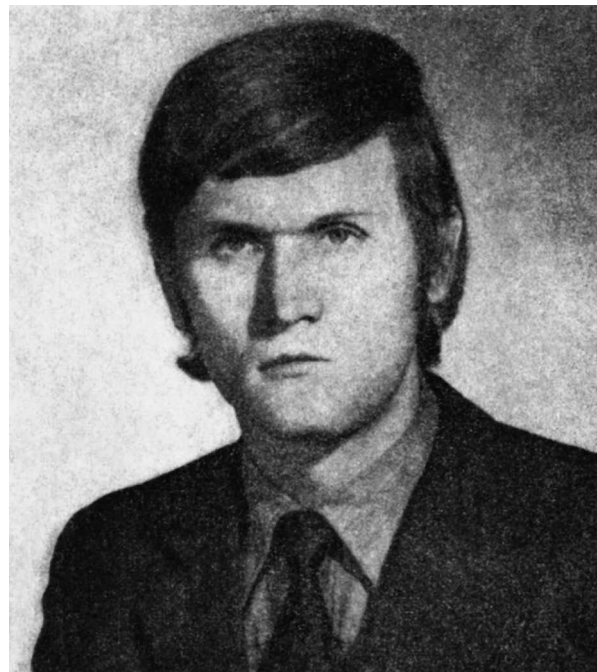
Zelené ich strom roní,
od kmeňa gúľajú sa,
ďaleko od jabloní,
ďaleko od Pilíša.

Po večeroch

Po večeroch
keď sa myšlienky lámu
chcem skladať slová dohromady
aby našli seba tí
ktorí nevedia
že oni už nie sú oni
aby vyzliekli
malovernosťou presiaknuté košele
odeté v záludnej minulosti.

Po večeroch
keď ma únava do spánku ženie
chcem zvoniť
slovami
do hustnúcej tmy
aby ste mi naveky
nezaspali.

Po večeroch
chcem aby horeli lampáše
— moje slová
aby ste videli
pri ich jantarovom svetle
ako pod tieňom vašej tmy
snívam o VÁS.

Narodil sa r. 1941 na *Santove* (Pilisszántó). Pochádza z roľníckej rodiny. R. 1966 na Filozofickej fakulte univerzity ELTE v *Budapešti* získal diplom stredoškolského profesora slovenčiny a ruštiny. Najskôr pracoval v *Demokratickom zväze Slovákov v Maďarsku*, potom vyučoval v rodnej obci slovenčinu a ruštinu. V rokoch medzi 1971—1977 bol redaktorom literárnej rubriky *Ludových novín*.

Teraz je zodpovedným redaktorom slovenských učebníc a publikácií DZSM v Národnostnej redakcii Vydavateľstva učebníc (Tankönyvkiadó).

Písať a publikovať začal r. 1973 — dvojjazyčne. Jeho básne sa sústavne uverejňujú v *Ludových novinách*, v *Našom kalendári* a v maďarskom časopise *Új Aurora*. Na Slovensku uverejnili jeho básne časopisy *Romboid* a *Matičné čítanie*. Ako slovenský básnik v Maďarsku bol predstavený aj v *Československom rozhlase v Bratislave*.

Siroty lásky

túžba cvendží
láska je ďaleko
stojím ja za tebou
za mnou ty
volám ja na teba
voláš ty na mňa
z vražedno hustej
temnoty

voláme obaja
slovami lásky
potme sa nešíri
jasný hlas
nevidieť nepočuť
hluchá tma hustne
darmo čakáme
hlasný jas

stojíme za sebou
ku sebe chrbtom
v široko-ďalekej
blízkosti
väzni to samoty
siroty lásky
obete večnej
úzkosti

Škoda kvitnúť

škoda kvitnúť takej ruži
čo po inej farbe túži

inej farbe inej vôni
iných lúčoch inej tóni

iné žiada pýchou hnaná
ako čím je požehnaná

zasadiš ju do záhradky
plače že má koreň krátky

presadiš ju pod strom prvý
plače že má koreň dlhý

presadiš ju na kraj lesa
plače že jej tieni breza

presadiš ju k bystrej vode
plače že má po slobode

škoda takej ruži kvitnúť
čo si nevie nikde zvyknúť

iné žiada pýchou hnaná
ako čím je požehnaná

Pretrhni uzdu

drž koňa na krátkej uzde
hádam ešte nie je pozde

vždy na krátkej som ho držal
jeho vina ak vydržal

nie tak vina ako spása
čo cez muky prediera sa

uzda sa trhá
zubadlo v krvi
cesta je dlhá
čeluste drví

pretrhni uzdu
zubadlo vypluj
na besnú jazdu
smelo sa richtuj

koníček bystrý
koníček vraný
kídla si vystri
nerátaj rany

zaľeť kamsi na kraj sveta
kde si hovíe pravda svätá

kde ma čaká číra krása
teba zase večná spása

kdesi ponad šírym morom
zvieme že sme jedným tvorom

Pravda nespi

túžba kvíli
z čiernej mrákavy
rúti sa do snehu
krvavý dážď

v zradnej chvíli
vrahovia skákali
do sna za odmenu
spolu a zvlášť

zlostné blesky
pália oblohu
trhajú oblaky
života stan

pravda ty nespi
súď tú potvoru
chop sa už opraty
na nohy vstaň

Rieš ak vieš

stojí dom
pred ním strom

dobre v ňom dvom
potom trom

zrazu hrom
vrazí doň

pod oknom
života

sirota

všade tma
bezo dna

iba kdesi
v nedozerne

verne sa čosi
mihotá

Som a budem

(Blahoslavený,
kto pozná
silu slova
a nezúfa
pre jeho slabosť.)

Nič nemám už,
iba túto báseň.
Túto báseň
a seba samého.

A to je nič.
A to je všetko.

Píšem, teda som.

Bohatší od bohatých,
chudobnejší od chudobných.

Som.
Ešte vždy.
A ešte budem.
Písať.
Aj potom budem.
Najbohatší a najchudobnejší.

Jeseň

lahké a ťažké vozidlá
po ceste naprázdno letiacich nocí
súťažia s prebdeným časom

smelé a bázlivé myšlienky
sa hrnú cez koruny stromoradia
oprchujúcej nádeje

vzrušene čítaš pestré listy
a kým sa prehrňaš medzi spomienkami
šuchorí odkaz leta

Jesenná pieseň o jari

každú jeseň
spievam pieseň
o jari
a či to sám slávik spieva
že sa v jeseň rozjarieva
či to znejú tóny lásky
vykúzléné z fujary

rojkovia či kísi blázni
každú jeseň jarné brázdy
pluhom túžby vybrúsenej
pospevujúc orali

a tá pieseň —
že sa v jeseň
ozimina neseje
že sa láska zaobíde
bez zimy a jesene
že sa v jeseň seje iba
ušľachtilá jarina
akoby sa z polí srdca
zima jeseň
pekne-krásne
stratila

Pieseň

v ústach slovo nezachvie sa
púčik ruže nezahorí
stále zeleného lesa
koruny sa kníšu v mori

chlípni dúšok slanej vody
vnor sa do sna večných stínov
tárne bral si ber aj plody
ponor slovo ružu vylov

Jarná pieseň

letí koník jazdec spieva
v srdci sa im rozjarieva

lúče kvitnú z každej vetvy
s lupienkami vetrík hrá sa
v stíne spásy medzi kvetmi
krídla roztvára si krása

letí koník jazdec spieva
v srdci sa im rozjarieva

cári jar nad rovinami
nad bralami dolinami
nad večnými hladinami
ako pravda medzi nami

letí koník jazdec spieva
v srdci sa im rozjarieva

slnko skvie sa cez oblaky
luna stráca tienistý dvor
jazdec koník bez opraty
jazdec koník ten istý tvor

koník-jazdec letkom spieva
v srdci sa mu rozjarieva

Lastovičky

Iba v júni
Som zazrel
Prvé lastovičky

Často sa pozerám
Z opatrnosti
Doprava doľava

Nesmelo dozadu
Smelšie dopredu
Často i dole

Len hore
Na nebo
Zriedkakedy

Prvé lastovičky
Som zazrel
Iba v júni

Lež kedy uvidím
Dve tvoje oči

Musím sa
Pozrieť
Zavše i na nebo

Naoko šteňa

láska — opitá
z anjelského
kopyta

vír pokušenia
sklamaním
klamaním
otužená
žena

voňavá rosička
z dravého
kalíška
sirota
sirôt

váhavá nožička
stúp mi na
život

ako dieťa
v hrsti kvieťa
unesie ťa
lahučko

zahojí ti
za ňadrami
nahryznuté
jabĺčko

More

všetky rieky
sa vlievajú
do srdca

iba radosť
sa obrátila
v svojom
koryte

srdce však
večnými vlnami
pulzuje ďalej

medzi
dnom a nebom
hladinu
si hľadá

to mu luna robí
príliv po nebo
odliv do dna

Kedy?

kedy sa vykluje vtáčik
z tvrdej škrupiny osudu
kedy otvorí zobáčik
v žeravom hniezde duše
už operený?
kedy zatrepe krídlami na
oblok Venuše
sta Orol ostrieľaný kedyže?
a či zostane naveky
vo mne skrepenený?!

Okrídľovanie kosou

krídlami zatrep
duša ranená
kosu si naklep
zubatá
sadla mi viera na
obe ramená
pliaga vtiera ma
do blata

kluje sa vtáča
v papuli kata
samo sa vtláča do
nehody
vrodená túžba
v zube zatatá
z hriechov družba sa
nerodí

zožulo vtáča
ostrú kosu
krvavé kráča
von z blata
zletela krása
z Tajgetosu
papuľu drása
oprata

Pochovávať — sadiť!

zabitý ale nezomretý
jednako
zaživa pochovaný
pokojne vystúpim
pozvať na poldeci
splášených
nech si spláchnu
výčitky svedomia
pochovávať pravdu
??????
to znamená sadiť!!!

Spasiteľka

na stále zelenom strome
života
visí nádej obesená
to je smrť

krvavým nožom
sebaobransy
prezerať slučku zúfania
to je život

jednosmerné prúdy snov
do mora
bezsených nocí
to je túžba

za čo tu žijeme mrieme
na brehu
bezbrehých túžob
to je krása

smelo do vírov
dravej hlbiny
dobyť hladinu večnosti
to je láska

roztrhať všetky
a zahodiť
i najlesklejšie okovy
to je samota

blažene vláčiť
ťažké
okovy nevyhnutnosti
to je sloboda

Najvyšší čas

všetko
iba na tom záleží
ako pretrvám
kým ťa nemôžem mať

som veľmi nebezpečný
pre seba —
málokomu sa vyšmykne z rúk
toľko slobody —

čo sa tak ťažko napráva
tento svet
medzi všetkými možnými
najlepší?!

vysúšať krídla
zmoknutým vtákom
už je najvyšší čas
po víchrici sa znova pochlapiť

Ozvite sa!

teraz na vás volám
vy k spaseniu zrelé
do vyhnanstva na svet
milný
zmýlené
anonymné kvety
ozvite sa!

holuby-sirotky
sokolieho letu
— orlooké vtáky
čo sa neplašíte
hrmiaceho vetra
teraz na vás volám
ozvite sa!

čo sa nerujete
v spŕške omrviniék
veď samy pečiete
v ohni vašej pravdy
v peci dní a nocí
žhavými slovami
ozvite sa!

celkom málovravné
kvety-ohňovtáky
čo verne-veríte
má slovo ozvenu
v púšti i nepúšti
teraz na vás volám
ozvite sa!

Slovo a čin

báseň
sa rodí
vo všedný deň
a to je
veľký sviatok
keď sa
holé city a myšlienky
oblečú
do sviatočného
slova
kým blesky napätia
medzi
slovom a skutočnosťou
prudko bijú
do hromozvodu
činov

Štvorlístok

iba vtedy zbadám že nad hlavou mi preletujú ročné obdobia keď si uvedomím	keď sa nad ránom prebudíš nepozerať koľko je hodín ale vstaň
že si to vôbec nevšímam ako tých čo sa po štyroch lúčia so starým a vítajú	a daj sa do roboty akoby sa každé ráno začínal Nový rok

Nové leto

modro-ružovo-belasý horizont
pretína ďaleké topole
čo sa na mňa pozerajú cez májovú kyticu
párnoperistých agátových listov

veža starého čabianskeho mlyna
vyčnieva z ružovej do belasej
ako hlava klauna ktorý spoza
majestátno-komickej masky

s päťcipou hviezdou na čele
pravdu klame do pretvárajúcej sa oblohy...
spoza trikolóru poznania-nádeje-viery
vychádza žeravá bomba nového leta

Verše z „Viharšarku”

roky sa kníše
dejiny píše
konček topoľa
pomedzi kríže
stará stodola
škúli do poľa

viera sa valí
z komína tane
k fatamorgane
poslušne balí
rovina dane
v robotné dlane

*

rovnobežky si
spoločný bod
vynájdu
kde sa zrno sype
do vlečky
z kombajnu

*

iba voda vie
že rovina
nie je rovina
ako i láska
že vernosť
nie je vernosť

k tomuto
poznaniu
obe priviedla
tá istá
sila:
gravitácia!

*

srdce si vylej
na lone milej
roviny
nedaj sa drhnúť
alebo strhnúť
do viny

pravda sa rodí
z krivdy
tak ako predtým
nikdy

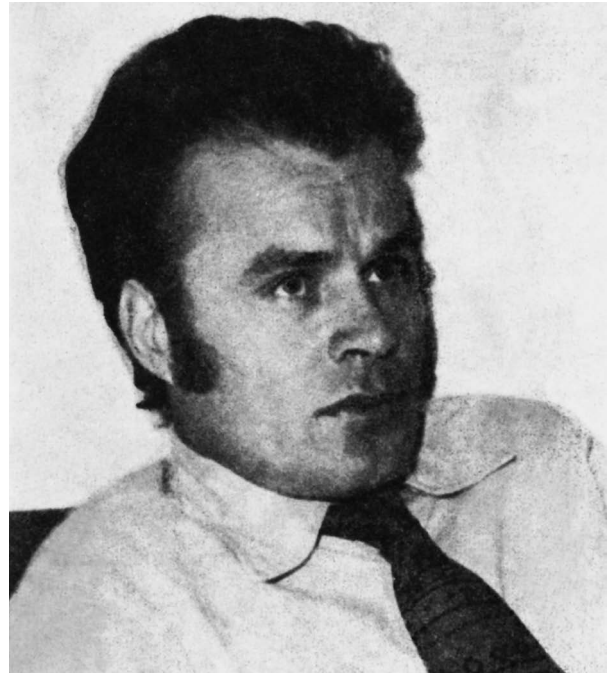
to čo prúdi
v žilách ľudí
z elektrickej siete
spája rody
i národy
v rozháranom svete

z krivdy sa rodí
pravda
stá nový človek
z bahna

uteká cesta
z obce do mesta
z ďaleka
po moste družby
cválajú túžby
človeka

z krivky sa robí
priamka
tak ako na líčku
jamka

Michal Hrivnák

Narodil sa r. 1936 v *Slovenskom Komlóši* v chudobnej roľníckej rodine. Maturoval na slovenskom gymnáziu v *Békéšskej Čabe*. R. 1958 absolvoval Pedagogickú vysokú školu v Segedíne. Po viacročnej pedagogickej práci sa stal spolupracovníkom *Demokratického zväzu Slovákov v Maďarsku*.

V súčasnosti pracuje v redakcii Ľudových novín. Písať začal r. 1974. Poviedky uverejňuje v *Ľudových novinách* a v *Našom kalendári*. Jednu z jeho próz vysielal aj *Československý rozhlas v Bratislave*.

Metamorfóza

Roky, na ktoré si spomínam, boli časom prebúdzenia sa mojej mysle, klíčenia citov, na základe ktorých človek rozoznáva dobré od zlého, pekné od špatného. Zážitok tejto doby vplýval na mňa takým dojmom, že obraz vynárajúci sa z hlbín môjho vedomia, každý jeho detail si aj po tridsiatich rokoch jasno a čisto pamätám.

Naša dedina nebola strategicky dôležitým miestom. Predsa vyzerala ako vojenský tábor. Aspoň v mojej detskej, zážitkami zataženej duši sa zväčšujú tieto obrazy, ako keď v prázdnej sále za nočného ticha aj slabý šelest pripomína rachot. V mojej pamäti sa z tých čias vynárajú nekonečné rady pochodujúcich vojakov a vozidiel. Hlučné návaly vojsk ani hučanie vyzvedačských lietadiel, výbuchy delostrelectva, dunenie mín, rapotanie gulometov vtedy mojou, na vonkajšie vplyvy necitnou dušou neotriasli. Aj tento strašný obraz by sa bol stratil v hĺbinách môjho podvedomia, keď by som z mora vojnových hrôz nebol prežil jeden úlomok.

Bol október, prekrásna zlatá jeseň zaplavila kukuričniská za dedinou. Nad vydrancovanými poliami sa vznášalo pokojné ticho, len kedy-tedy ním otriaslo ručanie hladných kráv a štekot splašených psov a ďalekých salašov. Vedel to už každý: nehybný predpoludňajší pokoj je predohrou popoludňajšieho zmätku zvukov.

Jesenné slnko pomaly sa kotúlalo strmým ze-

nitom, keď zahučali sirény. Na obzore modrých výšin sa objavili lietadlá. Blížili sa nad dedinu ako inokedy — nepočetnekrát. Keďže dotiaľ ani jediná bomba nespadla na našu dedinu, nám, deťom, všetko toto sa zdalo byť tak prirodzené, ako že ráno vychádza slniečko; potajomky a bez obáv sme vybehúvali na voľné priestranstvá, odkiaľ sme dobre mohli vidieť podľa nás hravo krúžiacie, ligotajúce sa lietadlá. Pripomínalo mi to roztopašnú hru dospelých. Lež v ten deň vyzeralo všetko omnoho vážnejšie než inokedy. Za chvíľku zmeravela celá dedina. Ulice sa vyludnili. Zmeraveli aj polia. Aj šuchot po kukuričniskách ako by bol utíchol. V narušenom pokoji sa rozochvelo lístie. Ušiak sa utiahol pod kôpku, skrčil sa do kľbka. Všetko v blízkosti salašov a pod dedinou sa usilovalo nájsť útulok v domoch. Aj na kraji dediny v bývalej žandárskej kasárni, v ktorej už niekoľko mesiacov bývali Nemci, po prechodnej trme-vrme utíchol dvor. Stráž pred vchodom, utiahnutá pod bujnými, ešte stále listnatými topolmi, dávala najavo, že dom vyzerajúci ako kaštieľ, je obsadený a neprístupný. Len pri našom dome v záhumní, neďaleko kasárne, ostalo všetko nezmenené. Holuby v holubníkoch zádumčivo hrkútali, sliepky v slamených hniezdach pokojne niesli, kocúr pod stohom sa s pôžitkom vystieral v jesenných slnečných lúčoch. Mňa s Ďurkom Richtárovým poplach zastihol tu, hrali sme sa na kone a nevyrušil nás ani hukot sirén, zvykli sme si naň, len zraky sme obrátili k nebu, čakajúc lietadlá. Cítili sme sa tu istí. Miesto našich hier bolo aj výbornou skrýšou. Spomedzi stohov sme dobre videli blížiacie sa lietadlá a mali sme voľný výhľad aj do poľa, kde zrazu, ako by zo zeme vyrástla, spomedzi

kukuričných kôpok sa oproti kasárni vynorila trošku zhŕbená postava a bežala rovno ku kaštieľu.

— Starý apo! Idú starý apo! — zvolal Ďurko a vymaniac sa z motúzovej obodze, pohol sa smerom k žandárskej kasárni.

— Halt! Hände hoch! — chrípľavý hlas nemeckej stráže prenikol rozochveným jesenným ovzduším.

Darmo! Výskanie sirén pohltilo i tak nezrozumiteľné slová.

Gulomet zarapotal; jeho rachot prenikol monotónnym hučaním lietadiel. Nohy starého otca sa podlomili, bezduchý padol na zem.

Vnúča zastalo v prachu cesty, ako by ho boli prikovali... a gulomet druhýkrát zarapotal! Smrtonosné výstrely zavýskali ponad Ďurkovu hlavu.

Čo sa odohralo v duši môjho kamaráta? Chápal, čo sa stalo a či konal pudove? Ktovie. Obrátil sa, biely ako stena, s naširoko otvorenými očami, predĺženou tvárou, ako mu len nohy stačili, cválal domov...

Zanedlho skončil aj letecký poplach. Ľudia vychádzali pred domy. Pozerali smerom k žandárskej kasárni, kde ležal sváko Adam. Do Richtárovho dvora onedlho prišiel akýsi pán z obecného domu a vdovu tetu Marku, Ďurkovu matku zaviedol k mŕtvemu otcovi.

Dobrácka tvár sváka Adama bola obrátená k nebu. Zdalo sa mi, že sa usmieva ako vždy keď nám rozprával všelijaké príhody o leňochoch a neposlušných deťoch.

Vražedný rachot gulometu nemeckej stráže splýval v mojej pamäti s rachotom pred večerom: nával vojenských vozidiel preplnených nábojmi,

vojenským výstrojom a vojakmi prechádzal cez dedinu. K transportu sa nervóznym zhom pripojilo aj nemecké vojsko zo žandárskej kasárne. Odchádzali. Nazdával som sa, to preto, lebo sa boja trestu za smrť sváka Adama.

Po zmätenom dni zaľahlo na dedinu mŕtve ticho. Len kde-tu ako z hĺbín pekla tupo zaduneli delá. My, deti s nesmiernou zvedavosťou sme počúvali tajuplný šepot dospelých: Blížia sa Rusi! Prídu ešte tejto noci!

Z týchto slov sme vyčítali len akýsi netrpezlivý nepokoj. Večer nás matka po zatmení neuložila spať ako inokedy. Zostali sme sedieť v kuchyni: každý čakal niečo mimoriadneho. V mojich predstavách sa objavili neurčité postavy obľúd ľudskej podoby. — Zhanobia ženy! Pozhánajú deti! Mužov odnesú na Sibír! — ozývali sa mi v pamäti slová, toľkokrát počutých od dospelých.

Ráno prebudil som sa v celom dome trmavma.

Vojaci! Plný dvor vojakov! — zdesil som sa. V konici ranené a pred domom osedlané kone.

Prišli Rusi, — povedal mi niekto. Čudoval som sa. Neboli takí, akých som si ich predstavoval... V dome nijaká panika, na matkinej tvári ani stopy po strachu... Starší bratia na dvore. Obšmietajú sa okolo koní priviazaných o morušovníky. Osmelil som sa aj ja von, medzi nich. Prvýkrát v živote — stál som zoči-voči vojakovi. V prvom okamihu ma to predesilo, ale vojakova tvár so širokým úsmevom akosi vzbudila dôveru. Vojak si klakol predo mňa, čiahol do vrecka muničiera, vytiahol fotku, na ktorej bola podobizeň chlapca môjho veku. Žmurkajúc a ukazujúc prihovárал sa jej dlho, z čoho som rozumel len toto:

éto moj syn... Potom ju položil naspäť do vrecka a zrazu ma chytil pod pazuchy, vyložil na koňa uviazaného o morušu. — Jazdi! Idí bystro! — vrel a vodil koňa okolo stromu.

Od tejto chvíle nielen že som sa nebál vojakov, lež som cítil, akoby som mal s nimi niečo spoločného, najmä s tým, ktorý sa tak zoširoka usmieval. Všimnal som si ho, pozoroval som kam ide, čo robí.

Večer, keď sa pripravovali k odchodu, bolo mi ľúto: Idjom na Berlin! — lúčil sa. Odchádzali tým smerom ako predošlý večer Nemci.

— Idú za vrahom sváka Adama, — domnieval som sa a ponáhľal som sa nájsť Ďurka: oznámiť mu, že vraha pomsta neminie.

Psia politika

Za skalnatými horami, šírými dolinami bola raz jedna malá dedinka — zvaná Volovaly. Obyvatelia tu po dlhé roky žili v pokoji. Hoci na okolí v horách bolo veľa tulákov, zbojníkov a zlodejov, život Volovalčanov sa nikto neodvážil narušiť. Zásľuhu na tomto mali psi volovalských gazdov. Každý dom a kút obce strážili verne, svorne a oddane. Ale od istého času na Volovaly začalo sa rútiť hrozná nebezpečenstvo.

Stalo sa raz, že volovalským psiskám sa pridružil vlčiak Dunčo. Medzi všetkými bol najmohutnejší, preto ho postavili na čelo psej obce. Vlčiak všetku svoju duševnú a telesnú energiu venoval len pre udržanie dokonalej bezpečnosti ríše svojho panovania, rozkázal pohltiť ešte aj cvrčky, ktoré narušovali ticho volovalských nocí. Gazdovia ho čoraz viac uznávali, no a raz ho napadlo, že pri toľkých zásluhách by si snáď mohol dopriať úľavy. Jedného dňa zvolal teda svojich druhov a povedal: — Zrušíme rovnosť, uskutočníme spravodlivú deľbu práce, každého dáme na miesto podľa jeho schopností a zásluh.

— Vivaát! — zvolal Lapaj, najmúdrejší spomedzi psov, prefikáný lapikurkár, ktorý sa už aj vtedy potajomky po nociach najradšej okolo kurínov obšmietal.

— Epochálny vynález, — ujal sa slova Čučo, najsilnejší pes a veľký falošník, — zaslúžiš si, aby sme ti psou vernosťou slúžili, kým neskonáme.

— Páči sa mi, páči, že sa vyznáte vo veciach, — pokračoval oduševnene mohutný Dunčo. — Naše plány uskutočníme psokraticky, rozhodovať budeme spoločne. Tak vyjadri svoju mienku, múdry lapimajster!

— Mojím remeslom je lapimyšiarstvo, do tejto veci sa nikto nerozumie lepšie. Nestrpím, aby sa mi bárs kto miešal do týchto záležitostí, — zavrčal a pomyslel si: — Potkanov už aj tak niet, slipek v kurínoch bohatých Volovalčanov tým viac...

— Ja budem chodiť so starým bačom na pasienky, zavracať stáda, náš Puntó je ešte neskúsený, slabučký, — rečnil lichotivo, s dobrotivou tvárou hrozný Čučo, ktorý sa rád vyvaloval na slnečných svahoch a rád lúpežil vtáčie hniezda.

— Pomôžte voliť aj Puntóvi, — pozrel Dunčo na ovčiaka, ktorý bol mlčanlivej povahy a radšej konal ako rozprával. — Máme ešte jednu šlachetnú povinnosť: strážiť Volovaly, aby sa sem nijaký zloduch nedostal.

— Puntó je síce mladučký, ale svojou ostražitostou a šikovnosťou v tejto práci sa aj doteraz preslávil, a čo nevie, doučí sa, — zariaďoval psí zbor jednohlasne a psokraticky.

No tentoraz — na prekvapenie všetkých — nemohol sa neujasť slova Puntó, najmenší spomedzi nich: — Doteraz povinnosťou nás všetkých bolo strážiť Volovaly. Robili sme to úspešne, bola by veľká škoda narušiť našu jednotu, roztrieštiť naše sily, — povedal.

— Vírír, — škripútali s vycerenými zubami jeho milí psi-bratia.

— Buď skromnejší vo vyjadrovaní svojej mienky, veď práve ty si ten, ktorý naše spoločné a

jednotné stanovisko napadáš, — dovŕšil za všetkých Dunčo.

Vivat, psokrácia! Bud' skapať, alebo poslúchať! — Nuž teda každý sa dostal na svoje miesto — podľa svojich schopností — a malý Punto podľa svojich zásluh. . .

Geniálne predstavy Dunča o deľbe práce vo Volovaloch sa úplne osvedčili. Volovalčania aj naďalej žili v nerušenom pokoji. Punto cudzej duši nedovolil ani sa len priblížiť k dedine. Lenže medzi psami sa začal prebúdzat nepokoj, začala sa ruvačka. Kým totiž Lapaj chodil poza kuríny, v dedine sa rozmnožili potkany.

— Nie je to po pravde, — zúrili Lapaj. — Potkanov je veľa, zlodēja nevidieť ani jedného. Mali by sme sa s ovčiakom vymeniť, on je malý, vrtký, súcejší na túto robotu.

— Máš pravdu, — pripojil sa Čučo, ktorý už ledva fučal od tučnoty, — aj ja sa tak veľa nabehám za stádom, kým Punto si len pochutnáva na kolienkach, ktoré mu dávajú Volovalčania — vraj za odmenu, vífff, a nám sa nič neujde.

Ale títo dvaja nemali radi ani Dunča, nazývali ho pochlebovačom. Vraj kým oni musia do práce, on si každodenný chlebiček zabezpečí ináč: chodí volovalskému richtárovi päty lízať. . . A iste by sa boli zruvali aj s ním, keby ich nebola spájala jediná niť, ktorá bola omnoho silnejšia ako spory medzi nimi. K svornosti svojich druhov prispel Punto, ktorého pokladali za spoločného nepriateľa. Totiž vychudnutý malý ovčiak raz pred všetkými svojimi druhmi povedal z mosta do prosta: — Ste žraví, staráte sa len o svoj bachor, práca vám smrdí. Čo vás po tom, že ja vo dne v noci vyhá-

ňam zlodějov a zostávam o hlade?! Kým sa vrátim domov, požeriete všetko a závidíte mi ešte aj tie kolienka.

Toto vám je vrchol všetkého! Najmenší zasran a si smel dovoliť niečo také! Či psi-bratia nekonali správne, keď Punta nazvali nesprátnikom?

Takže malý ovčiak svojim správaním celkom stratil priazeň svojich druhov. Ba chceli mu dokázať, že oni majú pravdu. Začali mu na každom kroku ubližovať. Sprisahali sa, že mu zatiaľ pokoj nedajú, kým sa nenapraví. Postarali sa aj o to, aby sa mu nedostalo ani tolko žranice ako doteraz. A tak malý Punto po nociach pod oblokmi Volovalčanov od hladu často bolestne zavýjal.

Dunčo dedinskému richtárovi raz povedal: — Všetky námahy psej obce sú márne, Punto sa nedá nakriatnuť. . .

Položenie ovčiaka zhoršovalo, že práve v túto noc hladom mučený sliedil poza kuríny, a do dediny sa vkradol zloděj. No a práve dnes aj Lapaj mal chuť na kury. Rozhodol sa riskovať. Pod pláštikom tmavej noci vošiel do richtárovho dvora. Prišla mu na pomoc aj náhoda. Uvidel, že z pokrajného lesa za dedinou priamo k domu sa blíži tajuplná podozrivá postava. — Nemôže to byť nik iný, len zloděj, — uvažoval. — Skryjem sa potiehučko do kurína, aby ma nevidel, kým sa poobzerá po dvore, nažeriem sa slepačiny, potom vyskočím zo skrýše a vyženiem zlodēja, — plánoval prefíkaný Lapaj. A svoj geniálny plán do najmenšieho detailu aj uskutočnil. — Hlasným štekotom vyhánal zlodēja, o chvíľu bola celá dedina na nohách. Lapimajster sa už aj ponáhlal oznámiť s oprávnenou pýchou pred váženou verejnosťou: — Ja vždy s najväčšou oddanosťou slúžim

záujmom Volovalčanov. Keď to tak vyžaduje časť, som vo dne v noci pripravený. Aj teraz som bdel celú noc, keď som videl, že sa blíži nebezpečenstvo.

A potom s hlbokým vedomím viny, ale sebavedome a smelo priznal: — Žiaľ, škoda som predísť nemohol. Zlodej zopár sliepok uchytil.

Volovalčania Lapaja počúvali s obdivom, so slzami v očiach, dojatí a s úplným uznaním. Hneď aj rozhodli, že za jeho obetavosť každú nedeľu ho pohostia kuracinou. Práve odbili polnoc, keď richtár oznámil: — Nežistnému Lapajovi Volovalčania udelia najvyššie vyznamenanie: Rytiersky rad psej vernosti. . .

Iste je jasné, že v protiklade s Dunčovými hrdinskými činmi Puntove hriechy boli príliš veľké.

— Ten prípad je rukolapným príkladom, skvelým svedectvom, že Puntove reči o egoizme jeho druhov sú zlomyselné ohováračky. On sám zanedbáva svoje povinnosti, — hovoril Dunčo v mene všetkých.

— Ba, on sám sledil za kurínmi s nepoctivým úmyslom, — dodal s opovrhujúcim dôrazom Lapaj.

Volovalčania jednohlasne vyniesli rozsudok: Naničhodný Puntó ešte v tento deň má byť z Volovalov vyhnaný železnými vidlami.

Chválabohu, — vydýchli si volovalské psiská, keď sa malý Puntó stratil za dedinou v mračnách prachu. Zišli sa na posedenie, oslavovali významnú udalosť: víťazstvo nad nesprátnym Puntom. Potom preskúmali otázku — čo a ako ďalej — a hostina sa pretvorila na veľkú-preveľkú ruvačku, lebo na delbe práce sa nevedeli nijako dohodnúť.

Jeden chcel len kury strážiť, druhý nechcel ísť na potkany, takže mohutný Dunčo stál pred veľkánskou úlohou. Otázku však riešil geniálne. Rozhodol: — Vrátime sa k starej pracovnej metóde. Povinnosťou každého z nás bude rovnako strážiť Volovaly pred vonkajšími a vnútornými zloduchmi.

Lapaj chcel dokázať, že to povedal vážne a hneď pred večerom ponáhlal sa na okraj dediny a uchýlil sa do skrýše. Sotva zapadlo slniečko a zornička sa ešte ani neukázala, a chudák Dunčo upadol do hlbokého sladkého spánku. Prvý zlodej sa bez prekážok dostal do dediny na chrumkavé májové čerešne.

A čo Lapaj a Čučo? Lapaj, nositeľ Rytierskeho radu psej vernosti, už vykonal všetko možné pre Volovaly a či by bol, kto by ho smel brať na zodpovednosť?! Na a vypasení Čučo, chudák, keby aj chcel, aj tak by nevládal. . .

Volovalčania zavela nezbadali, čo sa robí medzi psiskami, len keď sa desivo začali rozmnožovať potkany, začali tušiť, že voľačo nie je v poriadku, že akiste naleteli psej politike a majstrov-psov chceli brať na zodpovednosť. Bolo už neskoro. Potkany a zlodeji zaplavili celú dedinu, vyrabovali komory a stodoly, nastal hlad a mor. Volovalčanom ostala jediná možnosť: čím skorej opustiť dedinu. Zvonár potiahol poplašný zvon a úhobí Volovalčania sa rozutekali na všetky strany sveta. Zostali tam len traja slávni majstri: Dunčo, Lapaj a Čučo. Na odpadkoch po Volovalčanoch sa mali dobre. Ale na jeseň prichádza aj na psa mráz. V dedine sa objavil ukrutný šarha s pevným predsavzatím pochytať všetkých psov, ktorí sa túlili po okolí.

Najprv sa stretol s Lapajom.

— Kolkokrát som prešiel múdрым Volovalčanom cez rozum a práve takéhoto psiara by som nevedel prekabátiť? — uvažoval lapikurkár, a išiel šarhovi v ústrety: — Pomôžem ti pochytať všetky psiská v dedine, len ma puš, aby som ich sem privábil.

— Šikovný si ty pes, che-che-che, — páčil sa šarhovi prefíkaný Lapaj. Ale psiar dobre poznal psiu povahu — aj lapajské dušičky. . . Radil mu: Prived ich tam — ukázal na maštal opusteného domu, — a aby im to nebolo podozrivé, pobeseduješ si s nimi, potom vyjdeš; zavrieš dvere a môžeš odísť kade ľahšie.

— Dobre, ale tvoju žiadosť len vtedy splním, keď zapískaš na druhom konci dediny, — zaistoval si Lapaj bezpečný odchod.

— Platí, — súhlasil psiar.

Tak sa aj stalo. Keď šarha zapískol na druhom konci dediny, brat Lapaj povedal: — Počkajte, pozriem, čo sa to robí, — a vyšiel von. Všetko spravil podľa plánu. Len s tým jedným nepočítal, že jeho nový známy je prefíkanejší než on. Cvalom sa pohol von z dvora a tešil sa kúpenej slobode. No nie nadtľho. Sotva vybehol bránou na ulicu, ocitol sa v pasci, ktorú mu psiar nastavil.

Ani Dunčo a Čučo neboli menej sklamaní, keď sa ocitli v klepci, ktorý im pripravil ich slávny, verný druh — Lapaj.

Nuž psia politika mala vo Volovaloch takýto koniec. Ponad dedinu sa valili čierne mraky, nad opustenými dvormi so škrekotom poletovali pažravé supy a nad spustnutými poliami vrany škodoradostne krákali. . .

V tom istom čase na druhom konci sveta, za vysokými horami, šírými poliami, pod jasným slnečným nebom si veselo vykračoval malý ovčiak — Punto. Po dlhej púti v úhladnej dedine sa stretol s dobráckym bačom. Išiel k nemu slúžiť. Škriepky medzi nimi nebvávajú. Žijú v porozumení a v dobrom priateľstve.

Torzo

Za obcou neďaleko mesta je malá hôrka, na jej úpätí stojí vysoký topol, pod ním je malý machom pokrytý vršok: moje putovište, tam je pochovaná moja mladosť, moje najkrajšie spomienky, tam sa stratila moja nádej. Tam som chodievala dlhé roky a niekedy ešte aj teraz — spomínať.

— Choď ta, dcérka moja, — hovorieval môj ťažko chorý otec, — ja už nemôžem, nevládzem.

Snažila som sa vyhýbať sa mu, bolo mi ho ľúto, vidiac jeho trpiacu tvár. Nikdy o tom nehovoril, ale ja som videla, cítila — trpel výčitkami svedomia, a to môj bôľ zdvojnásobovalo. Vlastne dodnes neviem čo bolo príčinou útrap môjho otca. Vždy mal tajomstvá. Vystrájal veci pre mňa nepochopiteľné, obdivovala som tajuplnosť jeho činov, nesmierne som bola zvedavá, ale pýtať som sa na ne nikdy neodvážila. A keď ma v súvislosti s týmito čudnými vecami niekedy s niečím poveril, vždy pripomínal:

— Dcérka moja, nikdy sa nepýtaj, len konaj, vieš, že nerobím proti sebe, keď dorastieš, bude ti všetko jasné. — Jeho reči vplývali na mňa tak, že ma nikdy nenapadlo pochybovať o ich pravdivosti. Od otca som sa nikdy nič nedozvedela o mužovi, ktorý bol pochovaný pod vysokým topolom v hôrke pri moste, len to, že sa volal Ivan, bol Rus a veľmi na mňa čakával.

Zabávalo ma, že náš dom vyzeral ako prechodný. Vo dne k nám chodili Nemci, otec sa s nimi

tajuplne zhováral, potom rýchlo odišli a za nimi, obyčajne pred súmrakom, prišiel raz akýsi žobrák, inokedy pán v klobúku a okuliaroch. Všimla som si, že všetci hovoria akosi čudne po maďarsky. S otcom sa zhovárali obyčajne pre mňa neznámym — neskôr som sa dozvedela — ruským jazykom. Tvár a postava sa vždy menila, zbadala som však, že je to ten istý človek. Ťažko to bolo zistiť a možno nikdy by som na to nebola prišla, ale raz sa prezradil — mal veľmi rád deti. Pri príchode a ani v čas odchodu nás nikdy neobišiel, tých menších bral do náručia, a keď sa už osmelili, jazdili na jeho kolenách. Potom s vážnou tvárou išiel k otcovi. Pred odchodom sa smial, vystrájal s nami samopaše a lúčil sa ako so svojimi. Raz večer prišiel rozčúlený, do nepoznania zmenený, fúzatý, s okuliarmi. Otec sa s ním utiahol na krátky čas do izby a potom prišiel ku mne.

— Dcéрка moja, poď, odprevadíme Ivana, — povedal. Zdesilo ma, veď bola tma ako v rohu, a len kde-tu osvetlili kraj rakety. Ešte viac ma prekvapilo, že sme šli za humnami a len na okraji dediny sme vyšli na cestu.

— Tu ťa bude čakať zajtra Ivan, — povedal otec, keď sme prišli k mostu, — keď sa ťa niekto bude spytovať, povedz, že ideš po mlieko na Kováčovie salaš, — radil, keď mi na druhý deň ráno do vrkoča vpletal kus papiera. Ak povieš, kam ideš, s kým sa stretneš, bude zle i s nami i s Ivanom.

Neviem, čo vplývalo na mňa, mimoriadna situácia alebo tajomstvo týchto dvoch ľudí, šla som v ústrety tomu čudnému, predsa tak blízkeho človekovi — vôbec nemysliac na to, že sa môžem dostať do nebezpečenstva.

Dlho som vykonávala túto úlohu skoro auto-

maticky. V mojom vedomí tohto človeka obklopovalo akési mystérium. Prvé, čo ma prekvapilo, bola jeho mladosť. Desila ma myšlienka, že otec s ním rokoval ako s dospelým, rovnocenným človekom. Ja som ho považovala za svojho rovesníka. V tomto neraz pramenilo moje utrpenie. Keď spravil niečo také, z čoho som usudzovala, že ma nepokladá za dospelú, bola som urazená. Ale vždy som sa to snažila zatajiť. Raz mi bolo ľúto, až doplaču. Od ľútosti bol väčší len môj strach, že sa rozplačem, prezradím. Ivan nám vždy priniesol nejaké darčeky. Aj tentoraz prišiel s nadutými vreckami. Sedeli sme v izbe okolo peci. Po pozdrave — Jó eštít — zase sa venoval najprv nám deťom. Rozdal maškrtky mojim mladším súrodencom, potom zastal pri mne. Siahol do najnadutejšieho vrečka a vytiahol z neho bábiku.

— Toto som priniesol pre našu Kaťušu, — tak ma nazýval a siahol do druhého vrečka a vytiahol z neho šatočky.

— Daj pusu ujovi, — povedal povýšeným hlasom.

Bolo mi do plaču, ale som sa usmiala a za darček pekne podakovala.

Ešte som si neuvedomila, čo sa robí so mnou. Boli to nepríjemné dojmy, ktoré moju dušu naplnili horkosťou, ale nikdy som sa za to nenahnevávala. Prišiel, urazil ma, odišiel a zase sa vrátil nevinný. V duši som ho vítala bez výhrad, akoby som ho stretávala prvýkrát v živote. Či sa vrátil o deň alebo o týždeň, bolo mi všetko jedno, plynutie času som si nevšimala. Keby už viac nebol prišiel, jeho tvár by sa mi bola stratila medzi množstvom šedých spomienok, ale život ma obdaril týmto nezabudnuteľným zážitkom.

Bol jesenný podvečer. Po západe slnka sa horizont neba rozžiaril purpurou. V záhrade sa holé haluzky stromov vnárali do chladného jesenného vzduchu sťa žeravé tyče, v humnách na kraji dediny strnulo stáli slamené stohy sťa mohutné žeravé gule. V hre na dvore nás prerušil vrzgot; záhradné vráta, ako krídla vtáka, sa rýchlo roztvorili a do dvora vbehol zadychčaný Ivan. Zatvoriac vráta, ako keby si bol chcel vydýchnuť, zastavil sa. Skráslený purpurou zapadajúceho slnka stál, usmievaúc sa na nás, ako keby ani nebol človekom, lež nejakou nadzemskou bytosťou, ktorá sa prišla ukázať, aby potom zmizla. Keď sa pohol do dvora, jeho štíhla postava sa kolísala ako oceľová tyč, jeho príjemný hlas som si teraz všimla prvý raz, mal ho zvučný ako zvon, jeho slová sa mi ozývajú v pamäti dodnes — vyslovené zlým maďarským prízvukom, predsa tak milo, že pri spomínaní sa ma zmocní akási boľavo-sladká clivosť; tento pocit preniká celým mojím telom, vštepuje sa mi do kostí, siaha až po špičky.

— Ügyes, gyéere ide! — oslovil nášho psa, miláčika celej rodiny, ktorý zazrúc prichádzajúceho hosta, išiel mu v ústrety. Náš pes bol rozumný. Keď ho niekto z rodiny oslovil, díval sa, akoby rozmýšľal. Keď však do domu prišiel cudzí, toto solídne stvorenie revalo ako zdivočené. Bol to zázrak, ako ho Ivan očaril; hneď v prvý deň a odvtedy až do konca boli dobrí priatelia. Ba nášho Ügyesa som nikdy nevidela tak sa radovať, ako keď prichádzal Ivan.

Najskôr prišiel ku mne, neláskal ma, nedal mi nič ako inokedy, zdalo sa mi, zbadal, že tým uráža moju ženskú dôstojnosť. Zastal predo mnou s nezvyklou vážnosťou, pozrel mi priamo do očí, videla

som v ňom desivé hĺbky, krútnavu, mala som dojem, že sa stávam bezváhovou a klesám... Zmocnil sa ma pocit, ktorý som cítila v živote prvýkrát a odvtedy nikdy viac. Ivan mi rozprával niečo, jeho slová som nechápala, vnímala som len ich veľmi príjemný zvuk. Za chvíľu už bol pri otcovi a potom odišiel rýchlejšie ako hocikedy.

Od tohto dňa sa pomaly míňal čas. Netrpezlivo som čakala, kedy mi rozkáže otec ísť za Ivanom. Potechu znamenali pre mňa večery: skrčene som sa zababúšila do duchien, hlavu som si stiahla, aby som mala čím menšie spojenie s vonkajším svetom. Snívala som o Ivanovi, o tom, že bude koniec vojny, o veľkej ruskej zemi... Dni boli zrazu nekonečne dlhé a zo dňa na deň sa vo mne stupňovala obava, že Ivan k nám viackrát nepríde a ja viac nepôjdem za ním. Stále viac sa hovorilo o vojne; niet mužov, pracovných síl, chleba pečú z kukurice, niet mäsa, hladujeme, syn padol, otec neprichádza domov. Aj cez našu dedinu čoraz častejšie prechádzajú vojenské jednotky. Pred týždňom prišli nemeckí vojaci, usalašili sa v bývalej štátnej škole, vyučovanie prestalo, zháňajú Židov, nilaši vykonávajú očisťujúce akcie proti komunistom, v noci desiatich pochytili, lebo vraj boli pri vyhodení nemeckých vojenských vozidiel, uja Matiaša zbili do krvi, lebo vraj tiež patrili medzi nich... Ivan mi často hovorieval: — Pomáhaj otcovi a mne, chceme, aby bol koniec vojny, aby bol mier, aby sa deti mohli veselo hrať, aby mohli chodiť do školy sýte a pekne vyobliekané. — Už som bola veľmi smelá, hotová na hocičo, chcela som čím viac pomáhať a vídavať Ivana. Ale Ivan bol čoraz vážnejší, nervóznejší.

— Budeme sa stretávať zriedkavejšie, — pove-

dal raz, keď mi vybral papier z čiernych vlasov. Potom sme sa stretávali len každý tretí deň, neskôr len raz týždenne.

V tento podvečer som nešla, lež letela. Padal ľadovec, premokol mi ručník, po mojich hrubých vrkočoch cícerkom stekala ľadová voda. Pole sivé, vietor divý, ostrý. S rozochvenou tvárou, telom som letela, kde na mňa čakal Ivan. Oblial ma pot, keď mi vyberal z vrkoča tajný odkaz, v tele som sa triasla, nie od zimy — od strachu, že toto je naše posledné stretnutie.

— Katúša, nepríd, kým sa neukážem u vás, — a nežne pohľadzal moje rozohnené líca.

— Otec povedal, že zajtra musím prísť, pošle ti niečo veľmi dôležité. . . — a pri prehltnutí slz hlas sa mi zasekol.

— Neboj sa, už onedlho bude koniec vojny, — utešoval ma. Veľmi som sa zlakla, že mi rozumie. Ktovie? Páliacimi očami sa pozrel do mojich a obidve dlane priložil na moje mokré líca.

— A potom po vojne, keď prídem k vám. . . — Dokončiť nemohol, z nedalekej ulice zahučali nemecké motorky. . .

Ivan zmizol pod betónovým mostom.

„A potom, po vojne, keď prídem k vám. . .” — ozývalo sa mi v pamäti a nevšímajúc si nič, ako šialená som letela domov. Tešila som sa na zajtrajšie stretnutie. Vedela som, že nedokončenú vetu dokončí, bola som presvedčená, že ma má rád.

— Buď opatrná, dcérka moja, snaž sa vyhýbať každému neznámemu, buď tam načas, Ivan iste má pre nás dôležité správy, — povedal otec skrývajúci nespokojnosť.

Včerajšie mračná sa roztrhali, v podvečernom lesku ohnivých zôr po ceste predou mnou sa desivo

leskli mláky ako otvorené krvácajúce rany zeme. Ja som tiež cítila v duši vytvárajúcu sa boľavú ranu:

Nilaši obsadili celú dedinu, berú každého, kto je podozrivý. Už ani Ivan nemôže viac prísť, možno aj jeho zabijú, všetko mu rozpoviem, poviem mu, aby sa schoval, a aby po vojne prišiel k nám. Chotár za dedinou je pustý, pokojný, nikde nikoho. Ivan ma iste zbadá a bude mi letieť v ústrety s otvoreným náručím, objíme ma, vybozkáva, vyzná mi lásku. . .

Ivan nie je pri pilieri, kde zvykne čakať. Musím ísť presne na to miesto, tam ho uvidím! Čo sa mi robí? Ako by som bola prišla na druhý svet. Pozbieraj sily, presvedč sa. Skutočnosť musíš znášať, čo je aká strašná! Presvedčila som sa: niekoľko metrov od piliera Ivan ležal na zemi, jeho pekná tvár v krvavej mláke, ústa akoby k reči otvorené — nemé. Nemohol dokončiť, čo začal — hádam práve mne na rozlúčku. . .

Keď som Ivana zazrela, nadobudla som sily a odvahu. Odvahu zostať s ním za každých okolností do poslednej chvíle. Mojou jedinou túžbou bolo ísť s ním do večnosti. Neváhala som, čo robiť; chytila som ho za kostnaté ruky, podvihla, vzala na chrbát, vliekla som ho tam, kde nás nikto neuvidí. Jeho drahú krv som cítila na svojej rozpálenej koži. . .

Dovliekla som ho do hôrky, pod vysoký topoľ a zložila som ho. Pod jeho farchou sa mi podlamovali nohy, cítim ju ešte aj dnes, cítim ju na chrbte a nemôžem sa jej zbaviť.

Akoby bol živý: vypla som mu kabát a košeľu, zoblíkla som si biele oplecko, poutierala som mu tvár, očistila a obviazala smrteľnú ranu, jamu som

mu vykopala bodákom, zem vyhrabala krvácajúcimi nechtami. Čas sa blížil k polnoci, na celý kraj zalahlo dusné ticho. Ako keby svet mimo nás dvoch nejestvoval. Zúžil sa celý vesmír, hviezdy mi trčali nad hlavou, akoby boli viseli na neviditeľnej niti v dosiahnuteľnej výške. V tejto mesačnej noci všetko bolo také čisté, jednoduché, jasné a rukolapné.

Spomienka na vojnu sa už zdala byť minulým zlým snom. Vojnové rany sa zahojili, ochromené končatiny už nepripomínali vojnu, stali sa prirodzenou príťažou života. Matere, ženy sa zmierili, že navždy stratili svojich najmilších, menej mysleli na príčiny tejto straty, bolesť duševných rán, utlmovali starosti s vytvorením nového života: ľudia boli viac zaujatí prítomnosťou a budúcnosťou než hrôzami pominulých vojnových rokov. Všetko sa spamätávalo z úžasu a beznádejnosti vojnových čias, každý chcel žiť, kul sny budúcnosti.

Po dlhej tuhej zime nebo sa strmo vyjasnilo, vzduch sa očistil od dusných hmieľ a začal povievať teplý vánok, sneh z jedného dňa na druhý zmizol a stárpnutá zem začala dýchať životom. Už aj povodeň na rieke ustúpila. Pristavil si sa už v záhrade alebo na poli nad zoranou pôdou, keď jarné slnko vyparuje z nej zimné zrážky? Sála z nej vôňa života a tak ňa omámi, že chceš žiť celou svojou bytosťou. Lebo čo je život? — Predĺženie toho, čo je — láska. Život je pokračovanie života. Život vyvrcholuje v láske. Čo je pred ňou, je príprava na ňu — dozrievanie, čo je po nej — je zánik. Či nepoznáš podenky? Žijú najdokonalejším životom. Vzlietnú jeden jarný deň — po oplod-

není zahynú, splnili si úlohu: život predĺžili svojím životom a potom prestali jestvovať.

Sotva som mala dvadsať rokov, bola som v celej svojej rozvinutej ženskej kráse. Ako púčok na strome, ktorému chýba len slnečný lúč, aby sa roztvoril, ktorý v rozpätí po studených hmlách na slnku hneď vypučí, nedbajúc, že sa vráti mrazivý čas. Môj osud bol určený, akože je určený aj plodu kvet. Chcela som milovať — oddane — dušou a telom. Ale koho? Ten môj ležal na cintoríne hrdinov. Keď som Ivana pochovala pri moste pod lipou, zahrabala som aj svoj zmysel pre lásku, zostalo mi len telo. Ale ako žiť, keď máš hlad, keď nedostaneš vzduch, keď ňa nezastihne slnečný lúč?! Kto bol mladý, pozná pocit šialeného rozpálenia... Ale moja duša a svedomie žiť mi zakázali...

Stála som na dvore, tam, kde som často stretávala Ivana, kde som si prvýkrát všimla jeho mužnosť, kde som prvýkrát cítila, že som ženou. Dvere na ulici sa pomaly otvorili. Predesila som ňa. Nie od toho, čo som videla, lež od myšlienky, že som šialená. — Ivan! — chcela som skríknúť! Ivana som vlastnoručne pochovala a teraz ho mám pred sebou! Okrúhla usmievavá tvár, bujné obočia, pod nimi hlboko sediace sivé a bystré oči — zabudnúť na ne nikdy nemôžem! Spytoval sa na môjho otca s takou zlou maďarčinou ako pred rokmi...

— Á, Sergej, Ivanov brat, však?! — zvolal otec keď vyšiel z dielne. Pre mňa tie slová znamenali vykúpenie, stála som ustrnutá, nemá...

Jedným z otcových tajomstiev bolo i to, že sa zoznámil s Ivanovým bratom a pozval ho k nám na návštevu. Okolo mňa sa všetko vyrovnalo, všetko sa dostalo na svoje miesto, len v mojej

duši sa stupňoval zmätok. Chcela som zostať tu pri hostovi, hľtať jeho slová, pohyby, ktoré hýbu zemou, otvárajú hrob a vracajú mi minulosť. Rada by som bola povedala Sergejovi, že sa veľmi ponáša na Ivana, rada by som sa s ním pohovárala o jeho bratovi, ale niečo ma hnalo preč, nemohla som znieť jeho skúmový pohľad. Vybehla som z izby. Len teraz som si začala všímať svoje rozbušené srdce, ktoré ma až zadúšalo. Pomaly sa začal ozývať vo mne hlas svedomia. Prvýkrát som pocítila potrebu zodvopať sa za svoj hriech. V Sergejových očiach som videla obviňujúci pohľad.

Nemohla som ujsť.

— Kam si sa podela, dcéra moja, — ozval sa otec vo dverách — pod, zoznám sa s týmto šuhajom. Je to Ivanov mladší brat. Pamätáš sa, vo vrkoči si mu nosila odkazy. Za jeho pomoci sa nám podarilo vyhodit' do povetria štáb nilašov, ktorí chceli vyzbrojiť našich chlapcov — leventov proti Rusom. Ivanovi môžeme ďakovať, že naša obec sa oslobodila bez obetí. Sovietske vojská podľa jeho informácií vypracovali útočný plán v oblasti našej osady. Tak sa im podarilo vylákať Nemcov z obce, kde ich potom rozprášili. Pamätáš sa, ako vás mal Ivan rád? Vždy vám priniesol niečo: vo vitríne máš ešte aj teraz bábiku, ktorú ti daroval krátko pred svojou smrťou.

— Netrápte ma, otec — mala som na jazyku. Ovládla som sa, nesmieš prezradiť svoje tajomstvo, svoj bôľ a rozpaky, musíš byť silná, ako keď si Ivana pochovávala. Najradšej by som bola ušla na kraj sveta. Ale z hĺbky mojej duše sa ozýval akýsi hlas, ktorý mi začal pripútať nohy.

— Hádám by sme mali zájsť k jeho hrobu, za-

nieť mu čerstvé kvety, — povedala som v rozpakoch.

— No veď hej, — otec na to, pozrúc na hosta, — preto prišiel, aby navštívil hrob svojho brata. Odprevaď ho, dcérka moja.

Boli to strašné chvíle! Kráčať s človekom, s ktorým ťa spája vďačnosť za dobrotu, ale aj smrť jedného z najbližších, ktorú si zavinila ty! Znesiteľné boli len preto, lebo každý Sergejov pohyb i slová mi pripomínali Ivana.

Sergej k nám prišiel aj inokedy. Medzi ním a otcom sa vytvoril takmer rodinný vzťah. Slúžil v sovietskom vojsku dočasne umiestnenom sa v našej vlasti. Bolo mi s ním vždy ľahšie a ľahšie. Čím častejšie k nám prichádzal, tým miernejšie boli moje výčitky svedomia. Vždy menej a menej mi pripomínal strašný koniec s Ivanom. Učaril mi vtipom a veselosťou.

Raz zašiel po mňa do poľa, kde som prevracala seno. V teple májových lúčov jar voňala zeleňou. Vôňami kvetov presiaknuté ovzdušie ma vždy opájalo a v takýto čas som cítila putá pozemského života. Vedela som, že Sergejovi sa páčim, že príde čas, keď mu budem musieť odolať. A teraz, keď som oddychovala na vršku v mladej zelenej tráve a videla som ho prichádzať, bola som ochotná veriť, že sa blíži Ivan. Sadol si vedľa mňa. Rozprával dlho o svojej večnej túžbe, o snoch, ktoré ja stelesňujem. Pritúlil sa ku mne. Dotýkali sme sa nahými ramenami. Celým mojím telom prebehol nezvyčajný pocit — kolísavá omámenosť. Akoby jeho teplé rameno bolo ohnivkom, ktoré ma zapája do krvného obehu jarnej prírody. Cítila som sa ako prvok hodený do májového prúdu živlov, ktorým osudovo narábajú prírodné sily.

Onedlho som sa vydala za Sergeja. Klíčenie nového života vo mne pretvorilo celú moju bytosť. Čas a priestor som primeriavala k pohybu v mojom lone. Hlas svedomia mi utišovala istota, že stratu Ivana hradím láskou a novým životom. Ale po pôrode akoby sa všetko bolo zmenilo. Minulosť sa zase zdala dôležitejšou ako prítomnosť. Roky sa míňali, ale čas sa zužoval, plynutím rokov trýznivá spomienka na Ivana akoby sa bola dostávala čoraz bližšie, opantávala ma a nemohla som sa jej zbaviť.

— Ja, prekliata hriešnica, koľkokrát som oklamala svet; keď som sa pohrávala so životom, aj keď som ho dávala! A nadovšetko ma gniavi zbabelosť! Každé zblíženie stupňuje vo mne pocit hriechu, cítim odpor, ktorý korení v skazenej duši mojej, cítim odpor voči celému svetu. Zachvacuje ma hnus nad vlastným hriešnym telom, neduživý je môj vzťah ku všetkému. Viem, že aj Sergej vidí do hĺbky mojej hriešnej duše, opovrhuje mnou, len to všetko tají a bude tajiť, kým mu nevychová syna — a potom ma oň oberie — o jediný korienok, ktorý ma ešte spája so životom. Mám vyčkáť svoju záhubu alebo skapať? Nemáš dost nahromadených hriechov?! Chceš mať svojho syna? Buď silná, smelá ako za tej hviezdnej noci. . .

Sergej bol už viac dní na služobnej ceste. Samota stupňovala desivé vidiny mojej rozháranej duše. Utekala som pred šialenstvom, na stole som nechala list:

Prezradím Ti kruté tajomstvo. Pootváram Ti rany. Zapríčiním Ti ból. Pre mňa znamená útechu — robím to v záujme nášho dieťaťa. Vypočuj ma: som vinná za smrť tvojho brata Ivana. Keď chodil k nám

za vojny, zamilovala som sa doňho. Už mu hrozilo nebezpečenstvo, cítil to, nechcel viac prísť, riskovať. Bála som sa, že ho už neuvidím. Oklamala som ho, že bezpodmienečne musí prísť — a stal sa obeťou mojej lásky. Viac milovať som nevedela. Prišiel si Ty. Nazdávala som sa, že sa vrátil Ivan. . . Odpust. . . Stala som sa Tvojou. Narodilo sa nám dieťa. Odvedy len pykám. Ďalej už klamať nemôžem. Tarchu, ktorú vlečiem, ďalej už nosiť nevládzem. Odchádzam do svojej dediny. Už teraz nie zo zbabelosti. Mám jediný cieľ, dáva zmysel môjmu životu: vychovať nášho syna.

Katúša

O niekoľko dní ma na stole čakal telegram:

Katúšenka! Všetko mi je jasné. Len čo budem môcť, prídem. Dávajte na seba pozor.

Tvoj Sergej

Bol koniec októbra 1956. Sedela som v jesennej záhrade rodinného domu. Trpká vôňa rannej rosy a vlhkého chrastia po dlhých rokoch urobila ma znova rojčivou. Na dne mojej duše ozývali sa jednoduché, úprimné slová Sergejovho telegramu; posilňovali ma. Bol to pocit, ako keď si človek vydýchne po dlhej namáhavej ceste. . . Neuvedomovala som si ani strašnú skutočnosť kontrarevolúcie, ktorá otriasla aj našou dedinou. Bola som ako hluchá voči vonkajšiemu svetu. Dnes už viem, že žila som len pre jedno: čakala som Sergeja. A v ten krásny jesenný deň plný nádeje dostala som ďalší telegram — správu, že môj muž padol v boji proti kontrarevolucionárom v Budapešti. . .

Pristavili sa za obcou neďaleko mosta v malej hôrke pod vysokým topoľom. Akoby sa bola prebudila zo strašného sna, na čele jej vystúpili kropaje potu. V zrkadle rozjasnených očí duša sa jej utíšila ako po divom vlnobití sa utíši hladina mora. Ochabnuté končatiny sa jej zakolísali nad malým, machom pokrytým vŕškom, ako haluzy smutnej vŕby po búrke.

— Tu je môj osud! Si jediný, ktorému som musela povedať pravdu. Si jediný, ktorý mi môžeš uláččiť bremeno. Dospel si, súd! — povedala synovi, ktorý stál pred ňou a počúval ju s hlbokým, úprimným porozumením a súcitom...

Pavel Kondač

Narodil sa r. 1931 v *Sarvaši*. Pochádza z chudobnej roľníckej rodiny. R. 1951 začal pracovať v redakcii týždenníka *Naša sloboda* (ktorý od r. 1957 vychádza pod názvom *Ludové noviny*), kde pracuje dodnes. Medzitým dialkove absolvoval

Vysokú školu poľnohospodársku v *Gödöllő*, kde r. 1968 získal agroinžiniersky diplom. Od r. 1977 je šéfredaktorom *Ludových novín*.

Jeho poviedky boli uverejnené v *Našej slobode*, v *Ludových novinách* a v *Našom kalendári*.

Rozvod

Aj odchod do civilu môže byť sviatkom. A Paľo Kovalčík ho za sviatok aj považoval. Na kasárni sa od samej radosti ešte aj okná chvelí. Nuž a o Paľovi vravel aj veliteľ roty, že patrí medzi tých, čo najťažšie vyčkávajú chvíľu, kedy rotmajster prevezme samopaly do skladu. Najsamprv rátal iba dni, potom si už písal hodiny, napokon počítal minúty ba aj sekundy.

Za Terou začal chodiť hádam tak pol roka pred narukovaním. A neprekážalo mu, že je dcérou starej vdovy, čo bývala na vzdialenej samote a čo sa dobrého slova málokedy dopočula. Bývali ďaleko ešte aj od nového centra samôt, čo vyrástlo v posledných rokoch na mieste niekdajších ostrovov ľudskej samoty v blízkosti mesta. Ta sa nastahovali družstevníci. Aj Paľovi rodičia sa nastahovali do nového. A stará samota? Čože aj po nej? Zbúrali ju.

Včerajší vojak a dnešný civil vlastnil iba to, čo zvieral v taške pod pazuchou. Ničoho nemal, iba ženiť by sa chcel. Čudné pocity ho zvierali, ako sa tak blížil k novému domovu. Rodičia čakajú. Ako ich pozná — dávno už zarátali aj jeho zárobok. A čaká aj družstvo. Čaká na jeho vodičský preukaz, čo získal v armáde.

Kto čakal väčšmi — Tera či Paľo? Azda ona. Dva roky dialav prečasto zastrelí jej vieru závojom beznádeje: kto vie, či vôbec kedy budem manželkou Paľa Kovalčíka? V dňoch, keď sa mlá-

denci za múrmi balili, opäť svitla nádej. Mala ho rada. Veľmi ho ľúbila. Čírou láskou dievčata osamelých nížin. Lenže ký div, ak dvojročné odlúčenie pričasto rozbúrilo jej myseľ. Neverila dialkam a neverila budúcnosti. Nik ju neučil viere v tomto vzdialenom, zabletenom svete samôť na tri kroky za chrbtom pánaboha. Keď prišiel zriedka list od Paľa — potešil ju, lenže šťastnou sa cítila iba vtedy, keď o dovolenkách zovrela jej ruku mocná, svalnatá dľaň.

Vraví sa: nastala chvíľa. Tá Veľká Chvíľa. Len či sa čosi nezmenilo? Paľové sľuby... Ľúbi ju ešte aj po týchto dvoch rokoch? V listoch niekedy písal aj o podrobnostiach veľkého mystéria, čo nazývame Manželstvom, lenže iné je to na papieri a ináč to vyznieva z jeho tvrdých perí. Ešte aj teraz, po dvoch rokoch. A čo, ak ju iba mámil? A tam kdesi ďaleko sľúbil ruku i meno inej? A čo ak teraz povie pravdu, ktorú sa neodvážil položiť na papier?

Ľudia v domoch, ľudia v posteliach prevracali sa v polnočnom spánku na druhý bok, kým sa Paľo doteperil domov. Prvá zvesť, čo ho vítala — keď sa mu chce, už zajtra môže vyliezť do kabíny družstevného nákladného auta. Vraj to odkazujú súdruh predseda.

Po pravde: Tera túto noc oka nezažmúrila. Potajomky azda aj snívala o tom, že jeho cesta povedie najsamprv k nej. Nenapísal, kedy presne príde, iba toľko, že v utorok. Akiste si utrhne toľkú chvíľu, aby mohli byť spolu aspoň pol hodinky.

Ráno jej brigadír rastlinárov len tak na pol huby prehodil, že Paľo už robí. Družstevného šoféra.

Zmlkla. Navštívi ju. Večer istotne príde. Lenže s akým chýrom, s akou zvesťou... Sám pánboh vie.

Terina matka si inokedy psí brechot nevšímala, ale teraz večer, keď sa havkáči rozžalostili, vedela naisto, že to môže byť iba Paľo.

— Ide, — vetila dcére, čo sa vrtela v kúte kuchyne.

Tie najkrajšie šaty viseli na háku až zo štyri dni. Tera ich nemusela dlho hľadať. Ani dlho obliekať. Oboma dľaňami prihľadila živôtik i sukňu a zovrela pery, ani keby od toho prestalo tlieť vzrušené srdce. Prižmúrila oči, aby lepšie videla von drobným okienkom do hustej, čiernej noci.

Nie.

A von vyjsť sa neopovážila. Ticho drobnej kuchyne, čakanie v tme a horúčka nádeje zmrazila jej v hrudi slová. Hoci nechcela toho povedať veľa, iba materi toľko, že nech vyjde ta von, nech sa pozrie, či to tie psiská nenaháňajú nocou zajaca — a ony sa plašia, že to človečina.

Kým pozbierala v mysli to, čo nevládala vysloviť, rozplynula sa jej strnulosť v dunení ťažkých mužských krokov. Dvere boli ďaleko, ale jej stačil jediný skok, aby zdrapila drevenú kľučku, vykmasla temer dvere z pántov a kým prišla k sebe, plakala už na Paľovej hrudi. Aké tu pozdravy? Bozk na ústa, ešte raz...

— Podťe dnuhá, Tera, vitaj, syn môj, — zaznelo z pološera drobnej kuchyne. — Naá nech si ťa obzriem zblížša... Ale si sa u tých vojakov učlovečil! Ale ťa je kus chlapa... Naá vidíš, ja už len stárnem, lepšie by bolo, keby ma nebolo. Nie som ja už veru potrebná nikomu...

Rozkašľala sa a kašľal zatriasol stareniným telom.

— Juj, mamka, len mi teraz nezačnite, s tou starou piesňou! — prerušila ju Tera a utrela zásterou stoličku pre Paľa.

Málokedy zvykne ona materi protirečiť, len teraz, v tejto chvíli to z nej akosi vybúšilo. Nech by matka povedala čokoľvek, ona by jej odsekla, aby dokázala sebe i svetu, že náleží Paľovi, stojí pri Paľovi; a oprela sa oňho a prižmúrila viečka, aby celým telom precítila, že patria k sebe.

Paľo vrhol pohľad za odchádzajúcou starenou. Chcel byť s Terou iba sám. Cvakol záver tašky a chlapec podvihol oči k dievčine:

— A toto je pre teba...

— Paľo... Zo žoldu?

— Tak... A keď som to kúpil, ťažko mi bolo, nevedel som, či sa ti to zapáči. Chlapci vraveli, že sa potešíš. Nuž ale čo môžu chlapi o takých veciach vedieť?... Ani ja neviem...

Ešte nikdy nechmatla po veci tak, ako v tej chvíli. Privinula si k hrudi škatuľku. Keby tá petrolejka nečmudila, ale svietila, mohol zočít slzy, čo sa jej zaligotali v kútikoch očí. Ani malé dieťa, čo dostalo prvú bábiku. A trelila očami po všetkých kútoch, božemôj, len teraz nech nepríde mama, božemôj, iba kým to schovám na policu za konvy. Pretože toto neprezradím nikomu, toto sa nesmie dozvedieť nik, toto je dar iba pre mňa, jedine pre mňa...

Zlaté náušnice. Po akých zavše zatúžila!

— A ... a nedáš si ich? — ozval sa Paľo, ktorému sa ťažko darilo schovať pod dôstojným, chlapským výzorom radosť z Terinho naivného, nekonečného šťastia.

Bol by ju chcel vidieť s náušnicami a bozkávať

ju, ale tak, ako to zvykol vravievať desiatnik Baláž, keď už mal v sebe siedme pivo: bozkávať dovtedy, kým náušnice nezmeravejú...

Tie letmé bozky z nádvorcia túžili po opakovaní. Horeli na perách. Dva roky odriekania stačili. Mládenci sa aj posmievali, aj tie neumyté papule sem-tam čosi prehodili, lenže on nie... Teraz by im vedel ukázať, že Paľo Kovalčík je chlap na mieste. Aj vtedy by im bol vládca ukázať, lenže ľúbi iba jednu. Iba jedinú, ale tú veľmi.

Spod viečok premeral Teru. Nie ako verenicu... Ako ženu! Pekná je. Dlhé, čierne kadere až po samé plecia. Z krátkeho rukáva tmavobelasých šiat belie sa okrúhle, svalnaté rameno. Ruky skrížené na mocnej hrudi, čo ide pri vdychu šaty trhať. Telo samý sval. A ten plný driek... Koľko zmyselnosti môže driemať pod tým jemne narysovaným oblúkom perí?

Posadil si ju k sebe. Oprela sa mu plecami o hrud' a hlava jej spočinula na jeho ramenách. Bohaté kadere oviali jeho horúcu tvár. Privrela oči, pretože sa jej zakrútila hlava, pretože vyschli ústa, pretože jazyk znehybnel...

Paľo sa zachvel. Naklonil sa nad jej tvár, mocne ju privinul k sebe a pritisol svoje ústa na horúce pery, žeravú tvár a planúce čelo. Horúce objatie ho temer zaboľelo.

Dievča v jeho objatí stratilo sily. A zachvela sa, keď si zmyslela na čosi, čo ju predtým nikdy ani nenapadlo. Keby... keby ma teraz Paľo... urobil svojou.

Milujem ho. Budem mu manželkou. Zostal mi verný! Zostal a prišiel a jeho objatie nebolo ešte nikdy také mocné ako teraz. A ja viem, cítim, že Paľo to chce, Paľo veľmi chce, len sa hádam

neodváži... A ja nemám síl povedať: nie. Ako by som aj vládala? Veď je môj, veď je môj, veď som jeho...

— Lúbim Ťa, — zašepkala.

— A ja Ťa tiež. Ale veľmi.

— Dokedy?

— Naveky...

Zachveli sa obaja. Jeho ruka...

Dvere z komory zavrždali.

— Naále, aké je tu ticho, — hundrala starena.

— A ja som si povedala, reku: odišli ste, kuchynské dvere ste nechali dokorán. Ktosi trať príst...

Čaro tej chvíle pominulo. Zostala iba horúčosť v lícach a triaška v tele. Tera sa temer hanbila, ako tak hľadela na mater. Čo mohla vidieť? Hádam aj nič... Ale to búrlivé ticho prezrádzalo samo o sebe dosť, čo sa v kuchyni deje alebo čo sa udiat má.

— A mala by si si lahnúť, — ozvala sa starena.

— Zajtra treba robiť, ustatá budeš, no.

Paľo zaškrípал zubami. Potom sklonil hlavu. Kým Tera nie je jeho ženou, paňou domu je stará. A ak už raz povedala, že treba do postele... Lenže ja odtiaľto nepôjdem, kým si svoje nepoviem. A niet čo vyčkávať. Môj samopal visí opäť na stojane v sklade, páchnem naftou, pracujem, nuž nastal čas, aby som sa oženil. Aj rodičia...

Nuž súhlasíť práve súhlasili, len lúbiť mi Teru nebudú. A neoblúbia si ju nikdy natolko, aby ju prijali medzi seba za nevestu... Čudné reči viedli.

„Hja, keď je láska veľká, nuž tak aj hory prenáša... A len si bývajte u nich, u Tery, akže sa tak milujete, aj tam budete šťastní... A nás už len navštívíš, ak ti zvyší čas..."

— Vezmeme sa, ujdiná, lúbime sa. Lenže radi by sme tu prebývať, — vyhabkal zo seba náhlivo.

Stará drobčila k stolu, šatka na pleci, vlasy rozpustené poniže pliec. Zastonala a posadila sa. Zahľadela sa na dcéru, ani čo by jej chcela z očí vyčítať radu, ako odvetiť. Veď my dve sme už o tejto chvíli neraz hovorili aj snívali... A čo sa Tera neozýva, čo mi nepomôže?

— Naá, syn môj, naá keď aj tvoji rodičia takto... nuž vy len buďte šťastní ako sami najlepšie viete... A kde sme sa doposiaľ my dve pomestili, nájde sa miesto aj pre tretieho...

Mnohohlasý psí koncert vítal šťastného chlapa, ktorému neprekážalo ani bezodné jesenné blato, aby si po ceste hvízdal. Aká tu únava? Trielil k domovu, k novým družstevným domom. Záprahy sa hrnuli po novej makadámovej hradskej do mesta na trh. A jemu stačili dve hodiny spánku.

Kto bežal prvý s veľkou novinou k susedom? Ale, boh to vie. Isté je len toľko, že na druhý deň už celá dedina vedela o chystanej svadbe.

Slovo o večnej vernosti a láske vyslovili v poslednú nedeľu novembra. Predobedom na obecnom dome, poobede v mestskom kostole. Podľa katolíckych obradov. Nech sa rodičia tešia.

Novembrový dážď polieval nížinu neprestajne už po tretí deň. A lial sa za krky ešte aj vtedy, keď sa Paľo so svojou polovičkou vybrali vo dvojici k novému domovu na tú starú samotu. Pešky. Ako poslední, čo opustili Kovalčíkovský dom. Terina matka ešte pred večerou poprosila Paľu, aby ju dakto odviezol domov, nevládze ponocovať. Vozom ju vyviezli. Tak prikázal Ján Kolompár,

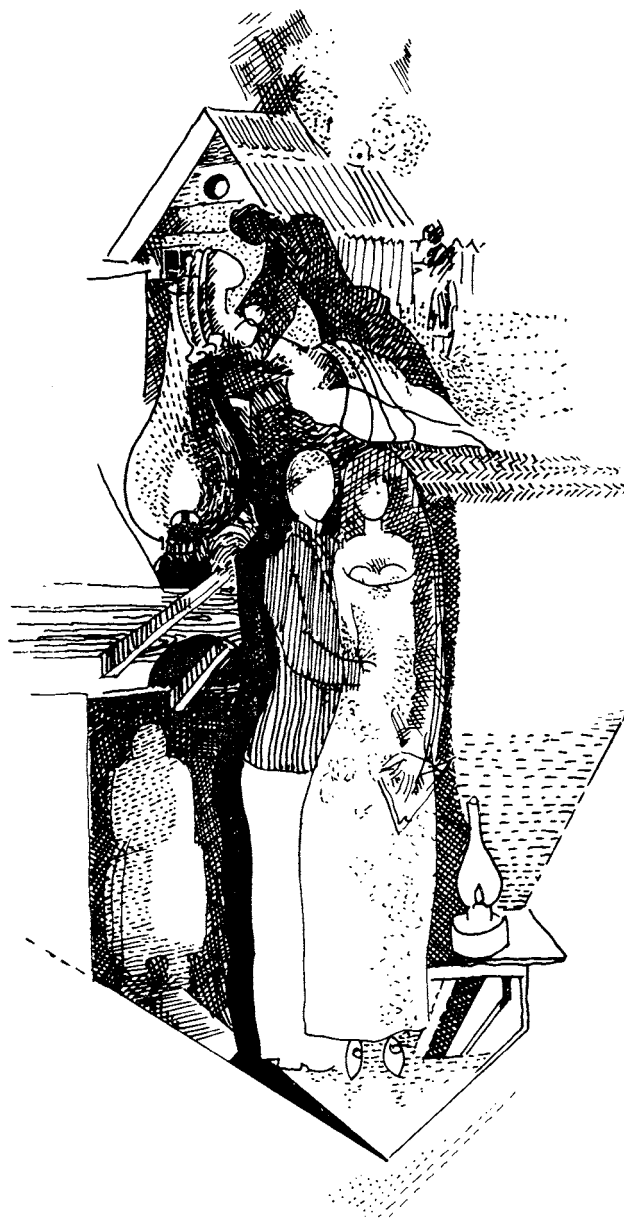
predseda družstva. A mladí merali cestu pešky zasa preto, lebo Palo bol prisľúbil rodičom, že tu zostanú aj na noc. Lenže s Terou nepohne ani dobré slovo ani plané. Ona veru u Kovalčikových nezostane, ešte by si nebodaj pomysleli, že tu chce nová nevesta zostať natrvalo. A mater doma čaká. Aj sa jej medzičasom mohlo čosi prihodiť, no nie!? Nuž jednostaj dobiedzala do Paľa, aby už len išli.

— Ale, veď uvidíme, ako im to pôjde, — zavrčal Pavol Kovalčík žene, keď sa Palo a jeho žena vytratili. — Hádám sme aj my len takto začínali a nenariekame. A hádam je aj dobre, keď sú začiatky ťažké. Väčšmi si ocenia to, čo raz nahonobia. Ak nahonobia. Lebo všetko záleží od ženskej...

Komu chcel Palo dokazovať svoju pravdu? Rodičom či sebe? Kto by aj vedel povedať. Tie dva roky v práci ulietli mihom. Mesiace bežia, peniaze nachádzajú cestu do domu. Iba jeho doma nikdy nebolo. Jazdil po všetkých kútoch krajiny, často nebýval doma aj zo tri-štyri dni. Ale keď sa po takej vyčerpávajúcej túre náhlil domov k žene, nikdy neprišiel s prázdny. Najsamprv vláčil drobnosti, potom už látky na šaty, aj také drobné črievičky just na končeky prstov, šály, šatky, rukavice a všeličo, po čom Tera zatúžila.

Opätovné stretnutia budili opätovné vzrušenie. Mladá žena vedela byť neskonale vďačná za akúkoľvek drobnosť a spoločne sa tešili novým veciam. Nedávno skršla myšlienka, že o rok by mohli azda pomyslieť aj na auto...

Kabelka, ktorú teraz Palo vybavil, vyčarila na jej perách úsmev. Zvrtla sa. O chvíľu stála pred ním v šatách, čo považovala za najkrajšie, obula si aj tie črievice, prevesila si kabelku cez ruku a

poprechádzala sa pred vysokým nástenným zrkadlom. Paľo sa usmieval módnej prehliadke, usporiadanej iba na jeho počesť. Podišiel k žene, objal ju a vybozkával líčka. Je pekná. Ale tie šaty už nepristanú... Ba pristanú, lenže... Darmo, už sa nehodia. Tera čaká dieťa!

Pavol Kovalčík si našiel tiež chodník k mladým. Nuž zvedavosť ho ta hnala. Ako ďaleko to dotiahli. Tera nedbala. Aspoň sa mala komu pochváliť novými haraburdami, poukazovať ich, chváliť si Paľu, aký je k nej milý a poriadny. Ešte aj rádio sa chystá kúpiť. So siedmimi tranzistormi. Také zahraničné! A bude po núde v drobnej samote.

Svokor počúval chvály tak trošku na kyslo. Zafal zuby, lebo život dokazuje, že on mal pravdu. Tera je baba, čo celkom zakrútila synovu gebuľu. Čo lepšia ženská by ťažko zarobené Paľove groše odkladala a schraňovala, lenže táto sa fintí, oblieka sa, dá si kúpiť rádio aj šuštiak a boh ho vie čo ešte.

Z niekdajšej panej z Nemažiču sa stali milostivá pani! A to všetko zo zárobkov jeho jediného syna, čo drhne dňom i nocou ani kôň. Márne, veď si toho Tera ani vážiť nevie. Vyhadzuje peniaze na márnosti... A či kedy chcela moja žena črievice? Na samote, do blata. Načo? A toto sú dnešní mladí. Aj na družstve si takto porábajú.

Starý Kovalčík zaškripal zubami. Takto to ďalej nepôjde. O syna mi ide! Ja mu dám — zarábať na takéto ničomnosti! Iní mladí aspoň zarábajú. Ale Tera ani nepracuje. A toto nie sú Paľove nápady. Paľo bol vždy poriadny. Nikdy ho nebavili nákupy. Iba šetrenie. Sami sme ho tak vychovali.

A vyslovil všetko, čo si myslel.

Tera dlho mlčala. Potom sa rozplakala. Ako presvedčiť svokra, tvrdohlavého dedinčana, čo verí iba vlastnej prázdnej hlave? Vadiť sa s ním? Čo na to povie Paľo?

Vznietiť vojnu medzi synom a otcom?

Nie... len to nie. Radšej strpí, radšej bude ticho, nech je po vôli starého Kovalčíka... Nech je medzi nimi mier. A o zvađe nepovedala ani Paľovi. Lenže tranzistorák mlčal po celé dni a nové šaty zhltila čierňava skrine.

Paľo brázdil po svete ďalej. Za volantom nákladného voza. Nikdy nie sám. Dvaja, traja vspolok. Závozníci. Z mesiaca na mesiac je čoraz viac ukonaný. Často, keď odstaví prehriatu mašinu, oblíže si dopukané pery a zamyslí sa: a teraz podme ho, do blata, vyšlapať dlhé kilometre k manželke.

Musel byť nesmierne unavený, keď zostal po prvý raz u rodičov na noc. Nebolo chuti, ale najmä síl, aby sa doterigal domov. A nepomohol ani Trabant. Škoda zaň bolo toľkých peňazí. V zime ho treba odstaviť na špalky. Aj zjari. Aj na jeseň. Blato, blato a blato...

A vôbec — auto poslúžilo iba starému Kovalčíkovi, aj jemu len na to, aby sa mohol ešte raz vyvrášiť na neveste. Lebo veď kto by aj mohol iný zapríčiniť toľký nerozum, ak len nie táto márnotravnica? Istotne ona nahovorila Paľu. Darmo, žena je aj podľa Písma nádobou hriechu... Takáto ženská je nenásytná. Nikdy na tej bohom zabudnutej samote nedýchal ani len cigánsky kôň a dnes je tej babe málo aj črievica! Otcovské srdce sa upokojilo iba vtedy, keď pobadalo, že Paľo spáva častejšie u rodičov ako u vlastnej ženy.

A Paľo ďalej chodil po svete. Taký šofér toho vidí i počuje neúrekom. A vidí, ako sa svet vrtí doma a vidí, ako sa krúti inde. S oboma závozníkmi vychádzal, veď si boli rovesníci, len si ho často doberali, aby sa tak neuzatváral, a veď sme chlapi, boha jeho, zaflámujme si, no! Takéto lozenie po svete je tak pre otrokov, uľaháme sa, treba sa trošku aj z toho kolotoča rabského vypnúť. Zabavíme sa, ale ráno pôjdeme zasa ďalej het, naložíme, vyložíme, robotu si zrobíme ako sa patrí, komu tým uľižiš, ak pôjdeš s nami?

Musel. Nie preto, že ho nabádali, lež preto, lebo jemu samému pochutilo. Nie z ledačiny. Kdesi v nížine narodil sa Paľko. Nuž na synovo zdravie. Narodil sa tak, že ota ani doma nebolo. Ale keď zablahožejajú a zazdravkajú, poplatiť treba. V priateľskej trojici závdavok na krštenie.

Dym z cigariet a sporé svetlo. V boxoch vôkol steny ani za dlaň miesta. Iba prostredné stoly sú prázdne.

— Pivo, — zahrnel Fojtáš.

— Tri pivá, — doložil Paľo gavaliersky.

Obstarožný čašník premeral svojich hostí všetúcimi, skúsenými očami, čo podbehli nocami mnohých, premnohých rokov. Nahrbil chybnú chrbticu a zdvorile nalial z troch fliaš do polovičky vysokých pohárov. Ako sa pánom patrí naliať. Bohatá pena zasipela a obrus zvlhol.

Vypime si! A pohovárajte sa... O mestských ľuďoch. O ľuďoch v tomto meste. A o tom, že ako ináč žijú. Robí aj mestský človek, no môže sa aj zabaviť. Ako mu je vôľa.

Lokál zašumel vravou. Niekde v blízkosti hádam skončilo kono. Za vedľajším stolom zasadli štyri mladé. Takých u nás ani nevidieť. Šaty... Hotová

báseň! A nevysedávajú ostýchavo, mlkvo ani tie naše zákonité a počestné, čo pod stenou žmolia vreckovku, ale smejú sa, nahlas si vravia kadečo.

Traja muži zmĺkli. Po desiatej štúply, holohlavý trpaslík brnkol do klavíra. Zavírali paličky na bubnoch, zavyl saxofon. Ako to vravieval desiatnik Baláž?... Po piatom pive stáva sa nálada srdečnou. Na tanečnom parkete si je človek tomu druhému človeku blízky. A neostýchajú sa ani u nás doma, kde triatridsať párov očí jazyčnatých bosoriek striehne, kde držíš ruku na chrbte svojej tanečnice a či sa ti prsty nešmýkajú... .

A ako pekne spieva táto platinová ženská na pódiu... ejha! Ani v rozhlase, no! Desiatnik Baláž hovorieval o piatom pive, no za Paľovým stolom sa toho minulo nebudaj trošku viac, lebo prestalo chutiť. Jazyk túžil po koňaku.

Koňak je čarovný nápoj. Dá ti zabudnúť, že ruka tvrdne mozolami od volantu, že páchneš naftou od hlavy až po samé päty... koňak je živá voda, slabým dáva silu, mocným ju znásobuje.

— Zatancujete si so mnou? — obrátil sa Paľo k susednému stolu.

Plavovlasá krásavica prikývla. Nie hanblivo, ako tie naše devy, ale dôstojne a seabedome, ako sa na dámu patrí. Zavesila sa do svalnatého ramena v prepotenej, zamastenej mančestrovej látke.

Obzrieť si ju stihol iba na parkete. Zamatové šaty sa jej priam lepili na telo. A výstrih... Paľo radšej odvrátil oči k upotenému čelu tučného saxofonistu, pretože sa mu hlava zakrútila od tej sladkej vône.

Krátke vlasy, ale starostlivo učesané. Krk rad-

šej dlhší než krátky. Driek . . . radšej z neho trochu ruku odtiahol. Moderná, pestovaná žena.

Takúto by bol chcel vidieť Teru. Márne. Tera je iná. Márne na ňu vyhadzujem more peňazí, nikdy nebude takáto. Skutočná, naozajstná mestská žena.

Vrteli sa. Po tretom tanci vedel, že sa volá Zuza. Po piatom vedel o nej už viac než ona sama. Jej život, bolesti . . . no všetko. Aj to, že nikdy nevystáva z domu po polnoci. Nie je taká. Deti zverila susede, aby si trochu prevetrala hlavu po ťažkom pracovnom dni, ale slovo nikdy neporuší. Sľúbila, že do polnoci bude doma.

Paľo skrivil pery.

— Smel by som vás . . .

— Tykáme si, — zašepkala.

— Smiem ťa . . . odprevadiť?

Rozmýšľala.

— Neviem, — povedala a sklonila hlavu na jeho rameno.

Z predizby doliehalo tiché šepkanie. Potom buchli dvere. Akiste ide domov suseda. Pohodlnejšie sa usadil v kresle. Ešte nikdy v takomto pohodlnom čomsi nesedel. Stojaca lampa s červeným tienidlom zafarbila pološero do fialova. V susednej izbe spia deti . . .

Deti, čo nesmierne ľúbili otecka. Deti, ktorým vzala otecka nehoda. Čakajú ho. Nevedia ešte, že už nikdy viac nepríde. Ešte sú malé.

Matný ligot vysokých pohárov na úzkych stopkách ho vzrušil. Nikdy predtým neochutnal šampanské. Len desiatnik Baláž vravieval, že je to nápoj bohov. Zuza naliala. A Paľo si uvedomil, že

po mori piva a koňaku mu chýbal práve len tento lahodný nápoj, aby celkom vytriezvel. A aby si zvlažil suché pery.

Vnímal jej postavu čoraz zreteľnejšie. Ani keby bola rozsvietila obrovský tmavý luster nad ich hlavami. Pripila na jeho zdravie a položila pohár na stolík. Spoza ligotavého hodvábu županu zavesila jej bielizeň. Strhol ju k sebe.

Nohou odkopol zo zásuvky prípojku lampy.

Tma . . .

Potom ju uvidel už iba na svitaní, keď prvé zore premošli tmu a ležala popri ňom bezvládne, a dlaňami pod temenom, a jej nahé ramená boli slabé a bezbranné. Pootvorené pery sa jej chveli. Spala. A Paľo nechápal, ako môže toto žieňa po jeho boku spať. On sám nevládal ani oko zažmúriť.

Betón pod kolesami voza ubiehal monotónne, Paľo dnes nepredbiehal a nehnať motor. V hlave mu vírila predošlá noc. Nezaháňal dorážajúce myšlienky.

Zuzu treba pochopiť. Nie je taká . . . Ak so mnou hej, nuž iba preto, lebo sama priznala: chce ma. Chce manžela. Treba ju pochopiť. Má iba dvadsaťšesť rokov . . .

Most, ktorého piliere položila medzi pekným Kovalčíkovským domom a zablatenou samotou pred piatimi rokmi láska, začal sa zachvievať. Stačil vánok, aby sa zatriasol: Zuzin dych.

Víchrice po tichu pred búrkou.

Muž tvrdej tváre za volantom zafal zuby a v duchu zasyčal: preč zo samoty! Preč s celou minulosťou!

Neprivyknem ti nikdy. Chcem viac, chcem sa

mať lepšie! Ešte aj v armáde mi bolo lepšie ako teraz. Videl som kus sveta, neviem si zvyknúť, nevládzem...

Nitky, čo ho kedysi viazali k Tere, začali sa trhať nie tejto noci. Po prvý raz hádam vtedy, keď bol ukonaný a zaklopal na otcovské okno. Kdesi musela tlieť pahreba, ktorej stačila kvapka oleja, aby sa vznietila. A tento plameň chce spáliť všetky mosty za sebou. U Zuzy sa prvý raz v živote cítil naozaj dobre.

A postaral sa, aby prvé stretnutie nebolo posledným.

Na Vianoce ešte navštívil manželku i syna. Dvojoročný Paľko sa mal k svetu, ale záujem o otca čoskoro utlmil záujem o darčeky. Najmä o tú raketovú motorku, čo ihrala toľkými čudnými farbami.

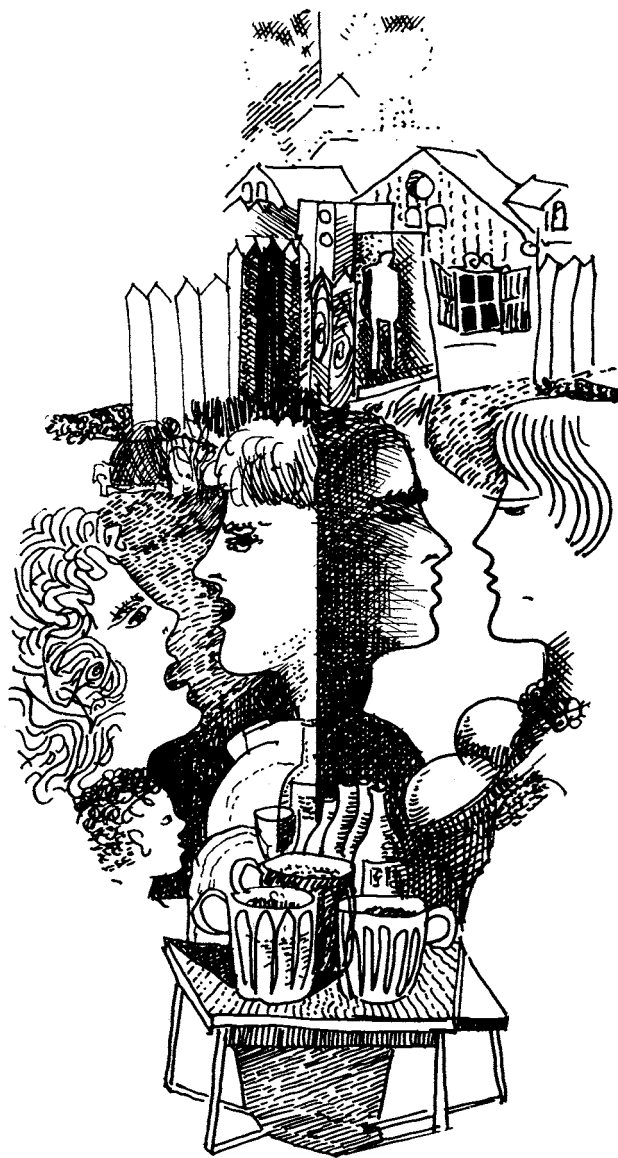
S Terou sa nepovadil. Ani dávnejšie, ani teraz. Nikdy.

Žiadosť o rozvod podal na súde v máji.

Pred sudcom a dvoma ženami po jeho boku neváľala Tera vinu na nikoho. Iba pravdu vravela, iba toľko čo vedela a len to, čo sama skúsila. Ako to všetko začalo...

V ten večer sa starý Kovalčík obesil. Na vyschnutú vľbu v cintoríne. Visel na opratách. Našli ho nad ránom. Čistý májový dážď stekal po jeho vyblednutých lícach. Ani keby plakal. Vychladnuté, mŕtve nohy v čižmách viseli nad ružovým kriakom, ktorého rubínová farba zvestovala nový život, novú vesnu.

Pochovali ho na druhý deň poobede neďaleko ružového krika.

Po pohrebe Tera zmlkla ešte viac. Svokor zúčtoval so životom, i so svojou vinou — ak dáku mal, lenže tá je kdesi neviditeľná a nehmatateľná, tú spáchal on ešte vtedy, keď si syna vychovával, nie vtedy, keď ho začal od manželky odrádzať — lenže jeho tragédia nemohla napraviť Terin život.

Paľo sa odťahoval ešte vtedy, keď Tera bdela nad mŕtvym. K matke. A opäť jazdil nákladným vozom po dialavách. Stretali sa iba z času na čas.

Pokorila sa. Raz, keď vyliezol z plechovej kabíny, sklonila čiernu hlavu a podišla k nemu... Vráť sa, vraveli jej pery, oči, duša, srdce... Vráť sa k nám. Vráť dieťaťu otca... A keby si chcel, odšahujeme sa do mesta, nech si mama pomôže sama; budem ti taká, mestská, ako tá druhá...

Ale Paľovo srdce jej už nepatrilo.

Zostala sama. S dieťaťom. Opatrovala matku, čo chorľavela a zaklínala sa, že nikdy nechce vidieť lekára.

— Nech sa deje vôľa božia... Proti smrti lieku niet, — vravievala, najmä vtedy, keď dcéra vláčila choré dieťa do nemocnice.

Tvár mladej ženy vpadla. Veľa plakala? Ktože ho vie? Či jej bolo treba pri plači svedkov? Lebo nikomu nepreriekla slovo sťažností. Zápolila s osudom, ktorý jej podľa slov matky nadelil sám pánboh.

A kamže pôjde, čo si počne? Či by jej samej nebolo najlepšie tam, niekde v blízkosti starého Kovalčíka, pod ružovým kríkom?

Paľko v posteli zastonal. Strhla sa. Pohládila červenú tváričku, čo horela v horúčke.

Aká to smrť? Akže ja nepotrebujem tento život, to ešte neznamená, že život nepotrebuje mňa.

Život. Paľko. Dieťa, ktoré má iba mňa. Dieťa, ktoré si vychovám a v ktorom si budem ľúbiť toho, čo sa mi už nikdy nevráti.

Kolompára teda prekvapiť nemohla. Z tisícerych vrások čo rámovali jeho tvár, hľadeli na ňu múdre, sivé oči, zdedené po nespočetných predkoch, čo sa na tejto nížine od napamäti ruvali so životom.

Nedal jej dohovoriť...

— Hybaj, — povedal nahlas a drsne, lebo ináč vravieť nevedel. — Hybaj a nevykladaj... Viem, viem, všetko viem, — vzdychol si. — A veď nejakú už bude... Hybaj... Teraz choď domov. A ráno... ráno sa už pre teba nejaká robota nájde...

Vyprevádzal ju zrakom. A azda sa aj tešil. Nie preto, že má o jedny pracovité ruky viac. Skôr preto, lebo ho tešil pohľad na ženu, na jednu z tých mnohých, čo sú silnejšie než smrť a silnejšie než sám život.

Útek

Udalosť otriasla celou dedinou. Marienka Pákozdiová nečakane a potajomky zmizla z dediny. Celá verejnosť o tom hovorila. Dospelí na uliciach, deti na ihriskách šutorili o zmiznutí pani učiteľky. Nerozlúčila sa s nikým. Kam sa podela, nevedel nikto... Kolegovia, známi a celá ulica, kde bývala, tušili príčinu jej náhleho zmiznutia, ale zatiaľ o tom nikto nesmel otvorene hovoriť...

* * *

Marienka pred piatimi rokmi výborne absolvovala Vysokú pedagogickú školu. Bola veľmi šťastná, keď sa dozvedela, že môže začať svoju dráhu v jej užšej „vlasti“, v rodnej dedine. Svoju vyučovací-výchovnú prácu môže začať tam, odkiaľ pred deviatimi rokmi odišla s veľkou nádejou, že sa stane profesorkou všeobecnej školy. Jej túžba, že bude učiť deti dedinských sedliackych rodičov, sa uskutočnila. Bola nadšená. Cítila, že vo vrecku s červeným diplomom musí ísť tam, kde ju najviac potrebujú: na dedinu. Na vlastné, osobné problémy ani nemyslela. Chcela učiť, uskutočniť veľké plány, smelé a mladistvé sny a zarobiť aspoň toľko, aby nemala hmotné ťažkosti. Rozmýšľala reálne: vedela, že ako začiatovníčka nemôže počítat s vysokým platom. Preto sa rozhodla bývať u svojich penzionovaných rodičov, ktorí sa hádam aj budú tešiť, že z piatich detí ostane doma aspoň

ona a bude im pomáhať... Nemusí platiť podnájomné, viac ostane na šaty, stravu a hádam aj na zábavu... V škole vykonávala nadčasovú prácu, zastupovala kolegov na hodinách a bola veľmi pracovitá aj mimo školy. Napríklad zorganizovala medziškolský miešaný detský spevokol, ktorý pod jej vedením behom krátkeho času dosiahol vynikajúce výsledky. S niektorými úspešnými číslami bohatého repertoáru vystúpili aj v rozhlase. Bola všade, kde obecna rada očakávala pomoc od detí alebo od školy. Hovorievali o nej: nová metla dobre zametá...

Rodičia a deti si ju rýchlo obľúbili. Kolegovia závideli Marienke úspechy a veľkú popularitu. Jej cesta by sa bola ďalej rozvíjala, keby v nej niektorí neboli objavili ženu: Aj ju napadlo, že by nebolo od veci, keby už aj vlastné dieťa mohla vychovávať doma, v rodinnom kruhu... A veru čas ubiehal...

Treba vedieť o nej ešte aj to, že by sa bola už dávno vydala, keby bola počúvala len na svoje srdce... Počúvala na matku. Zo začiatku si myslela, matkine želanie môže byť pre ňu len dobré...

Tretí muž v jej živote bol profesor telocviku. Vyšportovaná postava, dobré vystupovanie a správanie na ňu silne zapôsobili. Peter je rozvedený, na jedno dieťa platí alimenty. Ona sa o to nestarala. Nepokladala za dôležité ani poznámky ľudí, ktorí na ňu ukazovali prstom, hovoriac, že aj Marienku Pákozdiovú vyzliekol ten „starý“ kujon... Vedeli, že sa potajomky stretávajú na brehu jazierka, kde sa Marienka v chate rodičov každé leto dobre cítila. Sem sa chodila kúpať, opaľovať. Peter sa nikdy neoneskoril. Vždy sa presne objavil v dohovorenom čase a dvere jedno-

izbovej chaty sa po jeho príchode ihneď zatvorili...

Teraz sa stalo opačne. Marienka sa už ráno rozhodla, že nebude takto ďalej žiť. Buď si ju Peter vezme za manželku, alebo mu ukáže cestu... Veď koniec koncov Petrovi je to takto veľmi pohodlné, ale ona je predsa voľná! A nerobí to dobre nikomu, keď o ňom ľudia stále blabocú...

Peter bol veľmi presný aj v tento deň. Hnala ho aj horúčava. Teplomer v chládku ukazoval tridsaťpäť stupňov. Hrozne pražilo. Raz-dva zahodil bicykel, strhol zo seba košelu, nohavice a rútil sa do vody. Každodenné kúpanie mu dobre robilo, lebo v lete, cez prázdniny pracoval ako výpomocník v malej krčmičke, kde vedúcou bola jeho matka. Dobro sa mu zišiel zárobok, lebo ako učiteľ zarobil málo...

Skočil hlavičku a keď sa vynoril nad hladinu, veselo zavolať:

— Poď, Marienka, vode je veľmi príjemná. Plávajme trošku spolu!

Marienka sa tvárila, ako keby ani nepočula Petrove slová, ďalej čítala „Americkú tragédiu“. Peter sa hneď spamätal. Cítil, že sa s Marienkou niečo stalo. Vyplával a ľahol si vedľa nej na zelený koberec čerstvej lúky... Začal sa vypytovať.

— Čo je s tebou? Už ti zase natrúbili do hlavy dáke voloviny! Viem, čo si myslia o mne! Som rozvedený, mám dieťa, čo hľadám u Marienky Pákozdiovej?! Lepšie by bolo, keby som zmizol a našiel si takú, ktorá by bola pre mňa... Ale ktorá by to mala byť? Mám už toho dosť z prvého manželstva! U mňa to už nejde tak ľahko rozhodnúť sa ešte raz... Kto si raz popáli prsty... Ani

iný by sa nezachoval inakšie... A napokon ani by sme nemali kde bývať...

— Mne nie o to ide, — začala Marienka trasúc sa od vzrušenia. — Ty sa pozeráš stále iba na vlastné záujmy! Už sme dávno spolu. Alebo si ma zoberieš, alebo ma nechaj na pokoji! Nechajme tak celú túto hlúposť... A či si myslíš, že u mňa si môžeš odbaviť mužské potreby, šepotať o vrelej láske? Veď potom vždy odídeš, a ja tu ostanem s otázkou, či si ma vôbec zoberieš? Uznám, že aj tebe je ťažko... Ale niečo by sme mali robiť... Viem dobre, že u vás nemôžeme bývať, ani moja matka nedovolí, aby som takéhoto „sukničkára“ priviedla pod našu strechu, do toho svätého domu... Ale bola by tretia cesta. Odíďme niekam spolu do inej dediny alebo do mesta; učiteľov potrebujú všade...

— Veľmi dobre vieš, Marienka, že matku nemôžem nechať samu. Otec už nemá veľa do smrti. Nemôžem ich opustiť len preto, aby som bol šťastný... Ale o tom sme už veľa hovorili a vždy si ma porozumela, Marienka...

— Všetko má svoje hranice. A dobre poznáš aj ľudí...

— Poznám, ale čo mám robiť? Pozriem sa hádam za nejakým podnájomom.

Podnájom spomenul už len preto, aby dokončil nekonečný rozhovor, ktorý im už mnohokrát otrávil spolu strávené príjemné chvíle.

Marienka sa skoro rozplakala. Cítila, že v tejto veci zase nepokročili. Hádam ten podnájom... Ak by sa raz niečo podarilo...

Dvere malej chaty sa znovu zatvorili. Marienka túžba po vreľých chvíľach zdolala odpor.

Peter bol skúsený muž... Záležalo mu na tom, aby ani Marienka nezabudla na tieto chvíle...

Na vrele bozky, duševnú a telesnú spätosť nevedela zabudnúť ani vo vode. Pomaly na chrbte plávajúc v čerstvej vode jazierka s prižmúrenými očami, znova a znova prežívala blažené minúty...

Peter bol už dávno v dedine. Veľa hostí v malej krčmičke čoskorô rozohňalo z jeho pamäti popoludňajšie zážitky... S tým podnájomom to aj tak nemyslel vážne. Jednoducho nechápal, prečo by oni dvaja nemohli bývať u Marienkinkej mamy, ktorá má tri prázdne izby. U nich doma je iná situácia. Traja bývajú v jednoizbovom byte...

Popoludní okolo štvrtej prišla Marienkin matka. Chatu zdedila po rodičoch. Jej najmilšia zábava bola dlhá popoludňajšia prechádzka a kúpanie v letnej vode. Marienka, potešená výhľadom podnájomu sa rozhodla, že už ďalej nebude mlčať. Keď sa vrátili domov, povedala:

— Vieš, mama, ja sa stretávam s týmto Szamosom už rok. Chcela by som ti vyrozprávať...

— Nehovor mi ani slova! — skočila jej matka do reči.

— Všetko viem! Myslela som, že len ty nevieš, že všetko o vás viem, — sypali sa ďalej matkine štipľavé slová. — Len som trpezlivo čakala, kedy vyrozprávaš všetko mne, najpovolanejšej... Darma som čakala! Darma som si myslela, že toľko si hádam zaslúžim od teba, veď veľmi dobre vieš, že som sa na teba narobila v tomto živote... Diplom som ti dala do rúk... Ináč dobre vieš, že spomedzi piatich detí nikto nemal taký život ako

ty. Každý žije na svojom chlebe, iba ty si pečeš pečienku na mojom ohni a človek si nezaslúži od teba ani úprimnosť! My sme ťa v inom duchu vychovali... A veľmi dobre viem aj to, kto je ten... ten... Szamos... Ty iste nevieš, lebo ak by si vedela a bolo by v tebe za mak hanby, nechodila by si s ním. Veď ja ti teraz poviem, kto je on! Mám presné informácie! Nenazbierala som ich po uliciach. Počúvaj!

Sadla si za stôl ako človek, ktorý sa chystá na dlhý rozhovor. Marienka sa triasla ako prút. Opierala sa o stenu. Dobre poznala matkinu bezohľadnosť a povahu. Len ona môže mať pravdu a v tom dome sa môže stať len to, s čím ona súhlasí... Nepoznala kompromis. Marienka zrazu pomyslela, že škoda bolo nadhodiť tento problém, márne je každé slovo, teraz budú nasledovať nudné matkine sentencie, nepresvedčivé a koreniace v celkom inom svete... Triasli sa jej nohy.

Matka pokračovala:

— Vieš, ten tvoj Szamos je kujon, medzi kujonmi najväčší sukničkář, akého svet nepoznal. S každou si ľahne, ktorá je ochotná. A, žiaľ, veľa je takých na tomto svete... Ale dobre si zapamätaj, že nedovolím, aby si aj ty patrila medzi ne... My sme ťa ináč vychovali...

Zmlkla, bolo jasné, že sa chystá povedať niečo také, čoho sa aj sama bojí...

— Hádam už aj ty si s ním bola v posteli?...

Marienka sa zľakla. Ako keby bol blesk udrel do nej. Pozrela matke do pátravých očí a akoby bola rozum stratila, začala na celé ústa kričať. To ešte nikdy nerobila. Rozhodla sa, že povie svoju mienku, aj keby ju hneď vyhodila...

Bezkrvnými, trasúcimi sa perami, ale v presved-

čení, že má pravdu, začala sypať zo seba všetko, čo v nej už oddávna vrelo...

— Vieš, mama, keby som bola prvá v rodine, ktorá vyvolám cirkus, nepoviem ani slova. Ale, žiaľ, prežila som chvíle, keď moji súrodenci začali chodiť po svojich cestičkách... Po tých, ktoré si sami zvolili a s ktorými si ty nikdy nesúhlasila. To ma nabáda, aby som ti teraz povedala pravdu zoči-voči. Viem, že to u nás nebývalo zvykom. Pravdu si mohla mať len ty...

Marienka si vydýchla a rýchlo pokračovala ďalej:

— U teba platia iba tituly a diplomy... Majetok, to už nie! To si sa už naučila, že o majetku rozmýšľať sa už nedá ani nepatriť... Ale to ešte nevieš, že ľuďom treba dôverovať... Prečo nedôveruješ napríklad mne!? Nie som už dojčatom, aby som nevedela s kým mám chodiť a za koho sa vydať... Sama by som o tom chcela rozhodnúť... Nech sa do toho nemieša nikto, ani ty nie...

Marienka cítila, že zašla pridaleko...

Rozplakala sa a vbehla do svojej izby. Dvere za sebou zamkla, nechcela mať pri sebe nikoho. Ani Petra. Celá sa triasla. Zmocnila sa jej obava. Čo bude robiť po týchto strašných chvíľach? Mať jej nikdy neodpustí. Spomenula si na Petra. Len k nemu môžeš utiecť. Obliekla si červený kardigán a vybehla na ulicu. Vedela, že Peter je ešte v krčme. Sadla si na bicykel a hnala sa tmavými ulicami. Cítila, že niekto dychčí za ňou a chce ju chytiť... Tiekol z nej pot, keď zastala pred krčmou, ktorá bola plná opilcov... Svetlo jej padlo na tvár. Ovládol ju hnus. Na pivom poľfkanej dlážke špinavé mužské nohy dupotali v papu-

čiach. Ona sem nevkróčí... Kde môže byť Peter? Nedovidela za pult. Počká, kým zatvorí. Bolo to strašné: byť sama na ulici... Niet hnusnejšieho od ožratého človeka, do každého sa zadrupuje... Oplzlé slová sa sypali na ňu...

Už by aj bola odišla, ale vo dverách sa objavil Peter, v rukách prázdne pivové poháre.

Peter ju zbadal a pribehol k nej. Z pohárov ešte kvapkala žltá tekutina...

— Ako si sa sem dostala? Marienka Pákozdiová má byť o takomto čase v posteli, — doberal si ju, ale Marienkina bledá tvár, trasúca sa postava nevestili nič dobré!

Marienka kľčovitě držala kormidlo bicykla. Opierala sa oň...

— Musím sa s tebou rozprávať. Vec je veľmi vážna. Odišla som z domu... Možno sa nikdy nevrátim.

— Prečo, čo sa stalo? Už zase tvoja mať...

— Pozri sa, to je moja vec. Čo ti chcem teraz povedať, týka sa len nás dvoch...

Peter sa začervenal ako zrelá rajčina. Aby Marienka nič nezbadala, obrátil sa chrbtom k svetlu... Nevedel, na čo má mysliet. Hádám... hádam len nie to, od čoho sa vždy bál, keď sa lúčil s Marienkou... To by bolo hrozné! V ušiach mu zvonili Marienkine slová. Nedá si vziať dieťa, keby ostala v druhom stave... Milostivý pane... Poviem jej, že si ju zoberiem len v tom prípade, ak sa zriekne svojho „batôžka"... To hádam pomôže...

— Počkaj, hneď bude záverečná, potom sa o všetkom pozhovárame.

O pol hodiny sedeli za stiahnutou roletou.

— Mám výborného lekára, vieš, už sme sa o ňom

zhovárali, — prerušil trápne ticho Peter. — Ak mu poviem, všetko urobí diskkrétne doma. Nemusíš sa báť, je to vynikajúci lekár, odvezie ňu a dovezie vlastným autom... Pochop, teraz sa nemôžem ženit... Aj ty dobre vieš, že nemáme kde bývať... A s deckom nemôžeme ísť do podnájmu...

Slová padali v prázdnej a smradľavej krčme na Marienku ako ladovec.

Peter zmlkol. Napadlo mu, čo ak Marienka prišla pre niečo celkom iné. A on tu bľaboce všelijaké hlúposti... Myšlienky sa mu krútili v hlave ako včely okolo rozkvitnutého agátového stromu. Ale prečo nehovorí? Veď preto prišla, aby mu všetko vyrozprávala. „Musím sa s tebou porozprávať... vec je veľmi vážna..." A teraz toto mlčanie... jaj, to je hrozné... Čo sa vlastne stalo s týmto dievčaťom?! Veď vie, že ju ľúbim...

— Marienka... Marienka moja... povedz niečo...

Vystretými rukami váhavo prikróčil k nej. Dlhými prstami objal Marienkine ramená...

Z Petra vanuli chlad a cudzota. Marienka sa zachvela. Pozbierala všetku silu a vytrhla sa mu z objatia. Vytiahla roletu a už aj sedela na bicykli.

Peter za ňou kričal... Rozbehol sa za bicyklom...

— Marienka... Ma-rien-ka-a... Počkaj! Veď si mi nerozprávala nič... L-ú-b-i-m... ňu...

Neosvetlený Marienkin bicykel čoskoro zmizol v dialke tmavých ulíc...

Na druhý deň ráno našli Marienkin bicykel na železničnej stanici dediny.

Gregor Papuček

Výhonky

(Nad našou prvou antológiou)

Do tvrdých hrúd padali semená
jalové aj nejalové
z biedneho plemena.
Poniekторé mali rady slnko
a rvali sa preň.
Mnohým z nich však
ušiel sa iba tieň:
nezmúdreli,
dopadli na kameň.
Nevedeli svoj život ďalej vliecť,
až nakoniec
puklo ich iba päť.
Túžili spievať, že život je milý
a kľičky svoje
k slnku namierili.
Vyhнали steblá trošičku vyše zeme
pre radosť všetkých,
čo žiť a veriť chceme,
aj pre tých, čo sú stále ešte primali
k poznaniu seba,
aby ten prerod aspoň vnímali,
ten múdry život tých,
čo majú aspoň svoj hlas a svoj dych,
čo kľičia, rastú
hoc aj na suchu a z nich
aby im život pripomínali
a rozviazali jazyk,
tú podstatu ľudského plemena.

Ach,
z tvrdej pôdy vzišli,
no vzišli,
kľičia
naše semená.

Obsah

ÚVOD	5
JURAJ MARIK	13
Tam vlast' moja	15
Láska moja	17
Ku Dňu matiek	18
Meditácia	20
GREGOR PAPUČEK	21
Ku smrti Gizelky	23
Dumka o živote	25
Viem	26
V januári	28
Jarná idyla	29
Pavúk	30
Pilššska jeseň	31
Pilššske etudy	33
Náhrobok	36
Cudzí ste mi	37
Nostalgická	38
Kde mám tú pieseň?	40
Vzývam ťa, mladost'!	41
Trochu podfatý	42
Naša reč	44
Zázrak	45
Po večeroch	46

ALEXANDER KORMOS 47

Siroty lásky	49
Škoda kvitnúť	50
Pretrhni uzdu	51
Pravda nespí	53
Rieš ak vieš	54
Som a budem	56
Jeseň	57
Jesenná pieseň o jari	58
Pieseň	59
Jarná pieseň	60
Lastovičky	61
Naoko šteňa	62
More	63
Kedy?	64
Okrídľovanie kosou	65
Pochovávať — sadiť!	66
Spasiteľka	67
Najvyšší čas	69
Ozvíte sa!	70
Slovo a čin	72
Štvorlístok	73
Nové leto	74
Verše z „Viharšarku“	75

MICHAL HRIVNÁK 79

Metamorfóza	81
Psia politika	86
Torzo	94

PAVEL KONDAČ 109

Rozvod	111
Útek	130

Slovenská literatúra v Maďarsku nie je len taká na zahodenie, ale miestami celkom vážna, ktorá môže prehovoriť aj do kontextu celoslovenskej literatúry.

Vladimír Mináč

Autori básnickej a prozaickej antológie Výhonky boli skoro všetci absolventmi slovenských škôl v Maďarsku, ktoré v časoch ich mladosti ešte existovali. Jazykovú kultúru a národnostné povedomie si osvojili jednak v rodinnom prostredí a jednak na základnej a strednej škole. Tento fakt, spolu s ich túžbou osloviť príslušníkov svojej národnosti v materinskom jazyku, sa stali motiváciou ich literárnej tvorby a trvalej, aktívnej prítomnosti v literatúre národnosti.

Karol Tomiš

V období vydania prvého literárneho zborníka slovenských autorov Výhonky len málokto predpokladal, že by sa ich literatúra mohla ďalej vyvíjať. Po prvom zborníku však ďalšie artefakty – antológie aj samostatné knižky básnikov a prozaikov – dokazujú, že je životaschopná a rozvojaschopná.

Milan Resutík

Uplynulo okrúhlych 40 rokov odvtedy, ako v povojnovom období vyšla v poradí druhá, v dejinách literatúry Slovákov v Maďarsku prelomová vzácna, úhladná a obsažná publikácia s veľavravným názvom Výhonky. Táto antológia je míľnikom a východiskom veľkého rozvoja literárneho života Slovákov v Maďarsku, základy ktorého vytvorili slovenské školy, ktoré tu začali pôsobiť v roku 1949. Veľká škoda, že začiatkom šesťdesiatych rokov ústredne zmenili národnostné vzdelávacie inštitúcie na dvojязыčné! Naši básnici a prozaici najmä vďaka jednoязыčným slovenským školám dozreli na literárnu tvorbu.

Gregor Papuček

A kiadásért felelős a Tankönyvkiadó igazgatója

Felelős szerkesztő: Kormos Sándor

Műszaki vezető: Lojd Lajos

Borító- és kötésterv: Lukoviczky Endre

Grafikai szerkesztő: Permay Vilmos

Műszaki szerkesztő: Vara Tibor

A kézirat nyomdába érkezett: 1977. július – Megjelent: 1978. január

Példányszám: 1500 – Terjedelem: 7,2 (A/5) ív

Készült monószedésről, íves magasnyomással, az MSZ 5601–59

és az MSZ 5602–55 szabvány szerint

Raktári szám: 32 101

TA–2694–A/1–7800

77.1848 Egyetemi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Sümeghi Zoltán
igazgató